

Economisch - Statistische Berichten

50e JAARGANG - 24 FEBRUARI 1965 - No. 2479

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

op hoog niveau zijn de advertentiekolommen van „Economisch-Statistische Berichten” het aangewezen medium:

1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

Het Bestuur van de **JOHANNA STICHTING** Revalidatiecentrum voor Kinderen te Arnhem zoekt, in verband met de a.s. pensionering van de huidige functionaris, een

ECONOMISCH DIRECTEUR

Voor deze functie komen in aanmerking zij die hetzij het doctoraal examen in de economie (bedrijfseconomische richting), hetzij het slotexamen van de N.I.V.A.-opleiding met goed gevolg hebben afgelegd en voorts kunnen wijzen op een ruime praktijkervaring in leidinggevende functie op financieel-economisch en administratief gebied.

Belanghebbenden voor de te vervullen vacature kunnen zich schriftelijk wenden tot de voorzitter van het bestuur, Mr. A. H. van den Wollenberg, van Huevenstraat 14, Arnhem.

GEMEENTE ROTTERDAM

DIENST VAN VOLKSHUISVESTING

Bij het bureau Sociaal Onderzoek kan een

academicus

worden geplaatst, die zal worden belast met het voorbereiden en verrichten van onderzoeken op grond waarvan adviezen kunnen worden uitgebracht inzake de sociale aspecten van woningbouw en woningdistributie.

De gedachten gaan uit naar een socioloog, een sociaal psycholoog of een econoom met belangstelling voor marktonderzoek.

Het salaris, liggende tussen f 730,- - f 1.530,- per maand, exclusief de huurcompensatie ad 5,3% en de vakantietoeslag van 4%, is afhankelijk van leeftijd en ervaring.

De Verordening inzake vergoeding van reis-, pension- en verhuiskosten is van toepassing.

Voor het verkrijgen van een woning wordt in bepaalde gevallen medewerking verleend.

Sollicitaties te richten tot burgemeester en wethouders van Rotterdam en te adresseren aan de chef van het bureau Personeelvoorziening, kamer 331, stadhuis, Rotterdam, binnen veertien dagen, onder nr. 19.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 25 29 39. Administratie: (010) 23 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieeldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementprijs: franco per post voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Toeristische trek naar „nieuwe” zonnige landen

De rangschikking van O.E.S.O.-landen naar de procentuele toename van hun toeristische gasten en ontvangsten in de onderstaande tabel doet zien dat in dit opzicht landen als Zuidslavië, Portugal, Spanje en Griekenland voor 1963 hoog genoteerd werden ¹⁾. Enkele oorzaken hiervan lijken niet zo moeilijk vast te stellen. Noorderlingen, die mede dank zij een wat groter inkomen toeristen konden worden, zoeken door de toch nog beperkte financiële mogelijkheden niet alleen zonnige doch ook relatief goedkope landen. Daarnaast wijken meer welgestelden — o.m. per jacht — uit naar verafgelegen streken zoals Griekenland en Turkije.

De stijging van het aantal hotelovernachtingen in Zuidslavië met 45 pCt., overtrof duidelijk het O.E.S.O.-gemiddelde van vijf. In absolute getallen was het aantal nog niet zo groot, ca. een vijfde van dat in Italië. De opkomst is echter duidelijk, de laatste jaren werd de hotelcapaciteit met een 1.300 hotelbedden uitgebreid. De toename in Portugal hangt o.m. samen met de stijgende prijzen in Spanje. De Griekse marketing accentueerde het antiquarische en landschapsschoon; de kustlijn van een 15.000 mijl was nog grotendeels vrij van standbezoekers. De Turkse stijgingspercentages waren meer bescheiden, doch de intensieve campagne, w.o. de restauratie van vele paleizen, moskeeën enz., zal wel vruchten gaan afwerpen.

De „oude” — vroeger dominerende — toeristische landen doen reeds e.e.a. om de gunstige trend voor de „nieuwe” concurrenten, om te buigen. Zo vergrootte Italië het aantal campingterreinen en beoogt de Franse overheid de hotels in de middenklasse uit te breiden. Hiertegenover staan echter de stijgende land- en bouwrijzen in de meeste „ontwikkelde” Europese landen, die veelal slechts luxe hotels mogelijk maken. In de zuidelijke landen kan het accent op de middencategorie liggen.

Het grootste toeristische betalingsbalanssurplus boekte Italië (\$ 749 mln.). Spanje registreerde \$ 611 mln., Oostenrijk \$ 314 mln., Zwitserland \$ 253 mln. Frankrijks surplus daalde van \$ 203,8 mln. tot \$ 121 mln. Ruim de helft van de toeristische ontvangsten van de Europese O.E.S.O.-landen vloeide voort uit bestedingen van Duitsers (\$ 1.080 mln.), Amerikanen (\$ 680 mln.), Britten (\$ 582 mln.) en Fransen (\$ 508 mln.).

Interessante aspecten van de noordelijke trek naar het zuiden brengt Prof. Chorus ²⁾ naar voren: „Ja, de Noorderling is idealistisch aangaande dat Zuiden: het landschap,

de mensen, de kunst. De cultus van het Grieks en het Latijn heeft in de noordelijke culturen veel ernstiger en volhardender vereerders gevonden dan in het Zuiden zelf (...). „De wijze, waarop Duitsers meer dan een eeuw lang Grieks en „het Griekse wezen” hebben aanbeden, is eenvoudig een extreme vorm van dweepzuchtig idealisme. En iets dergelijks kon men in Engeland lange tijd voor het Latijn waarnemen”. „De liefde voor de natuur is alleen in het Noorden thuis (...). De Noorderling ging al lang in zuidelijke zeeën zwemmen toen nog geen Italiaan of Fransman of Spanjaard daaraan dacht”.

Een beruchte bottle-neck voor het toerisme blijft de onvoldoende vakantiespreiding. Een aantal overheden vorderde reeds van het stadium van „studie” en „overweging” naar dat van concrete maatregelen. Spreiding van schoolvakanties werd gerealiseerd in Oostenrijk en Zwitserland, in Frankrijk wordt er dit jaar mee begonnen. In het eivolle Nederland bracht men het „reeds” tot een S.-E.R.-advies en enkele weinig betekende overheidsdecisies.

Mede door de strenge winter en economische onzekerheid bleef de toeristische O.E.S.O.-groei van 5 pCt. in 1963 beneden die van de voorgaande jaren (10 pCt.). De gegevens over de eerste vier tot vijf maanden van 1964 wijzen echter op een herstel van het stijgingstempo.

Wat 1965 betreft, kunnen de Europese toeristische ontvangsten nadelig beïnvloed worden door de pogingen tot sanering van de Amerikaanse betalingsbalans. De Amerikaanse overheid beoogt de campagne voor meer „binnenlands” toerisme te verscherpen, o.a. door een voorstel aan het Congress tot vermindering van de belastingvrije invoer voor toeristen tot een bedrag van \$ 50. Zelfs van de regering de paspoortbureaus in de V.S. de raad affiches enz., die buitenlandse reizen propageerden, te weigeren. Het effect zal echter vermoedelijk in zekere mate worden gecompenseerd door de nog voortdurende gunstige ontwikkeling van de Amerikaanse welvaart. De betekenis van het Amerikaanse toerisme voor Nederland komt tot uiting in een tweede plaats — na West-Duitsland — met 14 pCt. van het aantal overnachtingen van gasten ³⁾. M. H.

¹⁾ Ontleend aan het O.E.S.O.-rapport: „Toerism in O.E.C.D. Member Countries”, Parijs 1964, 115 blz., § 2,50.

²⁾ In „De Nederlander uiterlijk en innerlijk”. Uitg. A. W. Sythoff, 1964. Zie ook „E.-S.B.” van 16 en 23 december 1964.

³⁾ „Statistiek vreemdelingenverkeer 1963” van het C.B.S. 32 blz., f. 3,60.

Landen	Toeristische ontvangsten en uitgaven (× \$ mln.) in 1963			Toename t.o.v. 1962 (in pCt.)	
	Ontvangsten	Uitgaven	Saldo	Ontvangsten	Overnachtingen a)
Zuidslavië	66	..	42	65	45
Portugal	75	33	42	50	35
Spanje	679	68	611	32	23 b)
Griekenland	95	28	67	25	24 b)
Nederland	214	215	— 1	19	6
Oostenrijk	423	109	314	19	5
W.-Duitsland	611	1.197	—586	13	4
Frankrijk	717	596	121	12	4
Italië	932	183	749	10	1
Zwitserland	416	163	253	9	— 1
Ver. Koninkrijk	557	685	— 128	3	6 b)
Ver. Staten	934	2.070	—1.136	8	4 c)

Opmerking. Een exacte vergelijking der cijfers is niet mogelijk.
a) Hotelregistratie, uitgezonderd: b) grensregistratie. c) grensregistratie van aangekomen gasten.

INHOUD

	Blz.
Toeristische trek naar „nieuwe” zonnige landen ..	183
De bereidheid tot het vormen van effectenbezit bij de lagere inkomensgroepen, door Drs. P. de Bel	184
De exportpolitiek van de Japanse overheid na 1945 (II), door B. Hooghiemstra	188
Kapitaalstroom naar ontwikkelingslanden, door het ISMOG met een naschrift van Prof. Dr. P. Kuin	190
Procedure- of structuurwijziging bij de loononderhandelingen?, door L. S. Beuth	193
Ingezonden stukken:	
Marktintegratie naar taalgebieden, door R. P.	

	Blz.
Simons Cohen met een naschrift van Dr. F. W. C. Blom	194
Naar een algemene verklaring van de internationale handel, door F. J. Clavaux	194
Boekbesprekingen:	
Werner Baer and Isaac Kerstenetzky (ed.): Inflation and Growth in Latin America, bespr. door Drs. M. den Admirant	195
Richard Bird and Oliver Oldman (ed.): Readings on Taxation in Developing Countries, bespr. door Prof. Dr. A. J. van den Tempel	196
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	197

De bereidheid tot het vormen van effectenbezit bij de lagere inkomensgroepen

Enkele kanttekeningen bij het plan tot vermogensaanwasdeling

Bij de discussies rondom het rapport van een studiecommissie uit de drie vakcentralen over „Bezitsvorming door vermogensaanwasdeling”¹⁾, is tot nu toe weinig aandacht besteed aan de vraag naar de bereidheid tot vermogensvorming in effecten bij de lagere inkomensgroepen, met name bij de handarbeiders. Pen stelde in een artikel over dit rapport²⁾ wel de prioriteitenkwestie aan de orde, nl. vermogensdeling versus loonstijging, maar liet de vraag naar de voorkeur van de werknemers zelf achterwege. De vraag naar de bereidheid lijkt echter niet geheel irrelevant, omdat het bereiken van de doeleinden van het bestaande vermogensaanwasplan in belangrijke mate zal afhangen van de bereidheid de ontvangen participatiebewijzen in de vermogenssfeer te laten, d.w.z. de voorgestelde blokkeringsmaatregelen te aanvaarden.

Bereidheid tot vermogensvorming.

Aan de vraag naar de bereidheid behoort vooraf te gaan de vraag naar het in staat zijn. Enerzijds staat wel vast, dat de inkomens van zeer velen nog tal van behoeften onvervuld laten (zie blz. 22/23 van het rapport). Dat blijkt nog weer eens uit de analyse van de inlegtegoeden bij de Spaarbank te Rotterdam³⁾. Eind 1958 stonden daar 430.000 boekjes uit; 68 pCt. van de spaarders had een tegoed van minder dan f. 100, terwijl ongeveer 45 pCt. der spaarders zelfs minder dan f. 10 op zijn boekje had staan. Klaarblijkelijk komen dus velen aan sparen nog niet of nauwelijks toe. In deze groep zal de opmerking van S. van der Ploeg, voorzitter van de bij het N.V.V. aangesloten agrarische bedrijfsbond, gemakkelijk ingang vinden: „wij vinden het beter als de lonen heel ouderwets omhoog gaan en de arbeider zelf kan bepalen of hij zal sparen en zo ja, hoeveel en waarvoor”.

Anderzijds is het sparen in de groep arbeiders wel toegenomen, een verschijnsel dat ook voor het buitenland geldt⁴⁾. In deze categorie is de vraag naar de bereidheid tot vermogensvorming wel te stellen. Een antwoord hierop is echter niet te geven, omdat over de spaarmotieven helaas zo weinig bekend is — ook het Spaaronderzoek 1960 van

het C.B.S. deed hiernaar geen navraag — dat de gegevens over de feitelijke besparingen weinig interpretatiemogelijkheid toelaten.

Er zijn echter indicaties, dat de bereidheid tot vermogensvorming niet zo groot is. Eén indicatie, die het rapport van de vakcentralen zelf vermeldt (blz. 40), is dat de winstdelingsuitkeringen meestal in de consumptieve sfeer terecht komen. Aan deze indicatie kan de veronderstelling worden toegevoegd, dat de omvangrijke gedwongen besparingen de neiging om zelf voor de toekomst te zorgen en daartoe vrije besparingen in de vermogenssfeer te laten, zullen hebben verminderd.

Een onderzoek naar de spaargewoonten van de katholieke werkende jeugd⁵⁾ liet zien, dat de spaargelden (onderscheiden in bedrijfsspaargeld, zelfgespaard geld en door de ouders gespaard geld) weliswaar overwegend voor de toekomst zijn bestemd, maar dat deze toekomstbezorgdheid vooral gericht is op de zorg voor een uitzet⁶⁾. Op het stuk van de bereidheid tot vermogensvorming liet het rapport van de vakcentralen dan ook een geluid van bezorgdheid horen: „— wellicht te veel werknemers (zouden) ertoe overgaan het ontvangen aandeel te verkopen en de opbrengst consumptief te verbruiken”⁷⁾. Deze bezorgdheid leidde tot het voorstellen van „maatregelen . . . die de werknemer ertoe brengen om zijn aandeel in de vermogensaanwas inderdaad in de vermogenssfeer te houden”⁸⁾. Dit zowel uit vrees voor een verlaging van de nationale spaarquote, als „om te bewerkstelligen, dat de wenselijk geachte verschuiving in de vermogensverdeling inderdaad tot stand komt en in stand blijft”⁹⁾.

Albeda en Schmelzer preludeerden op deze maatregelen in hun in 1963 verschenen boekje „Bezitsvorming”¹⁰⁾. De gedachte van het blokkeren is niet nieuw. Reeds in 1945 deden Romme en Van den Brink in de brochure: „Verbreiding van de privateigendom” een voorstel tot het invoeren van een stelsel van winstdeling, waarin vervat was een blokkering van de uitkeringen. De gedachte van de blokkering is ook aanwezig in het Duitse „Leber-Plan”, zo genoemd naar de voorzitter van het verbond van bouwvakarbeiders, Georg Leber. De beschikkingsbevoegdheid van de werknemers is in dit plan aan sterke banden gelegd. Alleen na pensionering en bij invaliditeit krijgen de werknemers de beschikking over het vermogen. In deze vorm van blokkering ziet A. H. Kloos, tweede voorzitter van het N.V.V., blijkens een artikel in „Het Parool” van 5

¹⁾ „Bezitsvorming door vermogensaanwasdeling; een analyse der vermogensverdeling en een plan tot wijziging daarvan”, juli 1964.

²⁾ Prof. Dr. J. Pen: „Gedegen studie over bezitsvorming laat nog veel problemen open” in „Het Parool” van 24 juli 1964.

³⁾ Zie Drs. W. K. N. Schmelzer: „Verbreiding van duurzaam persoonlijk bezit” in „Evangelie en Maatschappij”, april 1961. Ook het rapport van de vakcentralen doet hiervan melding op blz. 19. Noch uit het artikel van Schmelzer, noch uit de vermelding in het rapport van de vakcentralen, is op te maken of rekening werd gehouden met de zgn. „Zilvervlootactie” — gestart in oktober 1958 — en het gewone schoolsparen. Vooral het laatste zou immers het hierboven gegeven beeld, dat betrekking heeft op de relatie tussen inkomen en sparen, hebben kunnen vertekenen.

⁴⁾ Zie bijv. F. Zweig: „The Worker in an Affluent Society. Family life and Industry”, London 1961. „The ethos of saving is undergoing a very deep transformation (. . .)”. Savings conceived as deferred payment was previous the rule, now savings conceived as investment, or for old age, or for a rainy day are more frequently admitted. Life insurances are also more frequent and 'good nest eggs' are not such a great rarity as they used to be” (blz. 124).

⁵⁾ „De spaargewoonten van de Katholieke werkende jeugd in Nederland”. Rapport van een in begin 1959 door de K.A.J. en V.K.A.J. gehouden onderzoek, opgesteld door Pater Dr. A. v. d. Weyer. Utrecht 1961.

⁶⁾ Op. cit., blz. 30, 41 en 49.

⁷⁾ Aldaar, blz. 49.

⁸⁾ Op. cit., blz. 58.

⁹⁾ Op. cit., blz. 58.

¹⁰⁾ Dr. W. Albeda en Drs. W. K. N. Schmelzer: „Bezitsvorming”, Utrecht 1963. „Hoewel het blokkeren van via winstdeling verkregen effecten . . . op zich niet aantrekkelijk is, is het denkbaar dat hieraan, wanneer het gaat om een winstdeling op zo'n schaal dat gesproken kan worden van het delen in de aanwas der ondernemingsvermogens, niet zal zijn te ontkomen” (blz. 54/55).

TABEL 1.

Saldo aan- en verkoop effecten (als één van de beleggingsmutaties) van de huishoudens van loon- en salaristrekken, gemiddeld per huishouden, per inkomensklasse, in 1960 (in guldens)

	f. 4.000	f. 4.000 < f. 5.000	f. 5.000 < f. 6.000	f. 6.000 < f. 7.000	f. 7.000 < f. 8.000	f. 8.000 < f. 10.000	f. 10.000 < f. 12.000	f. 12.000 en meer	totaal
totaal van de beleggingsmutaties	120	260	480	630	920	1.190	1.680	3.170	960
waarvan:									
saldo aan- en verkoop effecten	- 10	0	0	- 10	20	100	90	220	40

Bron: C.B.S.: Spaaronderzoek 1960. Deel 2: Resultaten met specificatie per spaarvorm. Zeist 1963, staat 10, blz. 22.

november 1964, een gevaarlijke weg „omdat de vermogensaanwasdeling daardoor een sta-in-de-weg wordt voor verbetering van het oudedags-pensioen”¹¹⁾. Sprekend over het Nederlandse plan tot vermogensaanwasdeling, meent ook Mr. A. A. van Rhijn, dat „alles erop wijst, dat de blokkeringsmaatregelen vrij streng zullen moeten zijn”¹²⁾.

Effectenbezit.

Is aan de hand van vele uitspraken dus aan te tonen, dat de bereidheid tot vermogensvorming niet groot geacht wordt, wat kan gezegd worden van de gekozen vermogens-titel, nl. effecten? Is hierbij, juist in de groep „arbeiders”, niet sprake van een totale onbekendheid, van legio vooroordelen?

Uit het ter beschikking staande materiaal, het Spaaronderzoek 1960 van het C.B.S., kunnen in deze enige, zij het zeer tentatieve, conclusies worden getrokken¹³⁾, die dan nog slechts uitsluitend betrekking hebben op de mate waarin onder de arbeiders belegging van spaargelden in effecten plaatsvindt. Over de „image” van de effectenbezitter is bij mijn weten in Nederland nooit iets gepubliceerd.

a. In de eerste plaats blijkt, dat aan- en verkoop van effecten, in 1960, eerst bij een inkomens van meer dan f. 8.000 van enig belang wordt (tabel 1).

b. De cijfers in tabel 1 tonen nog niets van het spaargedrag in de onderscheiden beroepsgroepen. In tabel 2 zijn daarom de be- en ontsparingen, in de vorm van aan- en verkoop van effecten, gegroepeerd naar de beroepsgroepen „employés” en „arbeiders in de industrie”, gemiddeld per huishouden.

Hierboven werd geconstateerd, dat aan- en verkoop van effecten eerst vanaf de inkomensklasse f. 8.000 — < f. 10.000 enige omvang krijgt, hetgeen, blijkens tabel 2, in deze inkomensklasse vooral een gevolg is van de activiteit van de groep „employés niet-overheidspersoneel” (dus: beampten). In dezelfde inkomensklasse, f. 8.000 — < f. 10.000, doet het enigszins merkwaardig aan, dat de „employés overheidspersoneel” (dus: ambtenaren) nog bij de zeer geringe activiteit van de „arbeiders in de industrie” achter blijven (tabel 2). Dit kan niet verklaard worden uit de hoogte van de totale besparingen (tabel 3).

Een verklaringsgrond voor dit verschijnsel is misschien te vinden in het feit, dat de verplichte besparingen — pensioenpremies — bij het overheidspersoneel in deze inkomensklasse een groter gedeelte van het beschikbaar in-

¹¹⁾ Zie voor een samenvatting van het „Leber-Plan” het artikel „Volk ans Papier” in „Der Spiegel” van 25 november 1964.

¹²⁾ A. A. van Rhijn: „Vermogensaanwasdeling” in „Socialisme en Democratie”, oktober 1964, blz. 690.

¹³⁾ Deze „cross-section data” laten niets zien over de spreiding binnen de groepen: tegenover één eigenaar kunnen een hele reeks bezitlozen staan. Vgl. ook het rapport van de vakcentralen, blz. 17.

TABEL 2.

Aan- (+) en verkoop (—) van effecten naar beroepsgroepen en inkomensklassen, gemiddeld per huishouden (in guldens)

Inkomensklassen	Employés		Arbeiders in de industrie (w.o. in overheids-bedrijven)
	overheids-personeel	niet-overheids-personeel	
< f. 6.000			
aankoop aandelen ..	—	19	—
verkoop aandelen ..	—	- 29	—
aankoop obligaties ..	0	22	2
verkoop obligaties ..	—	28	- 1
f. 6.000 — < f. 8.000			
aankoop aandelen ..	—	6	—
verkoop aandelen ..	—	- 21	- 22
aankoop obligaties ..	27	73	7
verkoop obligaties ..	- 1	- 1	- 8
f. 8.000 — < f. 10.000			
aankoop aandelen ..	—	374	92
verkoop aandelen ..	—	- 286	- 2
aankoop obligaties ..	44	150	5
verkoop obligaties ..	- 4	- 33	- 28
f. 10.000 — < f. 12.000			
aankoop aandelen ..	557	723	—
verkoop aandelen ..	- 648	- 614	—
aankoop obligaties ..	3	167	15
verkoop obligaties ..	- 0	- 42	- 20
f. 12.000 en meer			
aankoop aandelen ..	570	2.349	—
verkoop aandelen ..	- 507	- 2.756	—
aankoop obligaties ..	124	834	27
verkoop obligaties ..	- 41	- 76	- 3

Bron: C.B.S.: Spaaronderzoek 1960. Deel 2: Resultaten met specificatie per spaarvorm. Zeist 1963, tabel 4B, blz. 60.

komen in beslag nemen. (Uit tabel 4B van het Spaaronderzoek is te berekenen, dat dit percentage bij de „employés overheidspersoneel” 12,6 bedraagt, bij de „arbeiders in de industrie” 5,0 en bij de „employés niet-overheidspersoneel” 6,8). Daardoor wordt de „vrije speelruimte” zowel relatief als absoluut bij de „employés overheidspersoneel” geringer. Een andere verklaringsgrond voor dit verschijnsel is misschien te vinden in het bestaan van personeelsobligaties e.d. in het bedrijfsleven.

c. De categorie „arbeiders in de industrie” in de inkomensklasse f. 8.000 — < f. 10.000 vormt duidelijk een uitzonderlijke categorie, zowel naar aan- en verkoop van effecten als naar de omvang van het gedeelte van het vermogen aangehouden in effecten (zie tabel 4).

d. Was in de inkomensklasse f. 8.000 — < f. 10.000 de activiteit van de groep „arbeiders in de industrie” op het stuk van effectenbezit nog groter dan die van de „employés overheidspersoneel”, vanaf de inkomensklasse f. 10.000 — < f. 12.000 lopen de groepen „arbeiders” en „employés” op dit punt wel zeer ver uiteen (tabel 2).

TABEL 3.

Besparingen naar beroepsgroepen en inkomensklassen, gemiddeld per huishouden

Beroepsgroepen	< f. 6.000		f. 6.000 — < f. 8.000		f. 8.000 — < f. 10.000		f. 10.000 — < f. 12.000		f. 12.000 en meer	
	Besparingen a)	Spaarquote b)	Besparingen a)	Spaarquote b)	Besparingen a)	Spaarquote b)	Besparingen a)	Spaarquote b)	Besparingen a)	Spaarquote b)
Employés: overheidspersoneel niet-overheidspersoneel	621 261	13,1 6,3	1.201 793	17,1 11,5	1.457 1.210	16,7 13,5	2.007 1.709	18,6 15,7	2.172 3.981	14,0 22,4
Arbeiders in de industrie.	301	6,1	588	8,6	963	10,9	1.242	11,4	1.850	12,4

a) De besparingen werden bepaald door optelling van de opgetreden vermogensmutaties na eliminatie van eventuele koers- en prijsverschillen en na correctie i.v.m. eventuele kapitaaloverdrachten om niet (d.z. kapitalen en andere vermogensbestanddelen die à fonds perdu werden overgedragen of ontvangen). Onder vermogensmutaties werden verstaan de mutaties, welke over een bepaalde periode — i.c. het kalenderjaar 1960 — in de verschillende spaarvormen hebben plaats gehad.

b) Spaarquote als percentage van het beschikbaar inkomen.

Bron: C.B.S.: Spaaronderzoek 1960. Deel 2. Bovenstaande cijfers zijn berekend uit tabel 4B, blz. 60.

TABEL 4.

Vermogen van de huishoudens van loon- en salaristrekkenen ultimo 1960 (naar beroep en inkomensklasse, gemiddeld per huishouden) en het gedeelte van het vermogen aangehouden in effecten

Inkomensklassen	Employés				Arbeiders in de industrie (w.o. in overheidsbedrijven)	
	Overheids-pers.		Niet-overh.-pers.			
	1	2	1	2	1	2
f. 6.000	2.690	0,7	5.237	14,6	3.167	2,1
f. 6.000 - < f. 8.000	4.179	2,8	4.687	8,2	3.881	1,8
f. 8.000 - < f. 10.000	6.919	8,2	10.766	18,9	6.060	12,0
f. 10.000 - < f. 12.000	17.801	39,5	15.803	34,1	8.682	1,5
f. 12.000 en meer . . .	39.365	39,6	73.688	56,3	12.592	1,1
Totaal (gemiddeld per huishouden)	12.373	30,8	21.369	45,9	4.396	3,5

Legenda: 1. Totaal vermogen.

2. Percentage van het vermogen aangehouden in effecten.

Bron: C.B.S.: Spaaronderzoek 1960, Deel 2. Bovenstaande tabel is berekend uit tabel 12B, blz. 102.

Bij de „employés” is een duidelijke voorkeur voor aandelen te bespeuren; bij de „arbeiders in de industrie” heeft aan- en verkoop van effecten, zeer bescheiden in omvang, plaats bij obligaties. Het materiaal, dat slechts op één jaar betrekking heeft, laat niet toe hieruit conclusies te trekken over een verschil in gedragspatroon tussen employés en arbeiders. Wat de getoonde voorkeur binnen de groep employés betreft: ook hier zou materiaal over meerdere jaren ter beschikking moeten staan. De gebleken voorkeur is in elk geval niet in tegenspraak met wat Zweig en Feldhege voor Duitsland en Gerster voor Zwitserland constateerden ¹⁴⁾.

Bij de „arbeiders in de industrie” vond de — zeer bescheiden — aan- en verkoop van effecten plaats bij de obligaties. Het bestaan van personeelsobligaties zou dit verschijnsel kunnen verklaren en de ervaringen hiermee leren, dat het oogmerk deze in de vermogenssfeer te laten, nauwelijks voorzit. Integendeel, het beleggen van spaargelden, winstdelingsuitkeringen e.d. in personeelsobligaties wordt zeer overwegend gezien als een aantrekkelijke wijze van sparen voor consumptieve doeleinden.

De gegevens nog eens overziende, moet worden vastgesteld dat, overeenkomstig de verwachtingen, de activiteit van arbeiders op het stuk van effectenbezit gering is te noemen. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Wat de lagere inkomensklassen betreft: de nog niet zo omvang-

¹⁴⁾ G. Zweig en H. G. Feldhege: „Eigentum für Alle”, Bad Godesberg 1961, blz. 40/41. I. Gerster: „Das freiwillige individuelle Sparen in der Schweiz und seine neuere Entwicklung”, Winterthur 1960. Gerster spreekt op blz. 57 van een „. . . . Tendenz zum vermehrten Aktiensparen” en van een „Neuorientierung im Effektensparen”.

rijke aanwezigheid van de kleine coupure, al moet hieraan toegevoegd worden, dat deze in Nederland wel steeds méér naar voren komt. Zo bevatte bijv. de „N.R.C.” van 19 oktober 1964 het bericht, dat Philips had aangekondigd zelfs aandelen met een nominale waarde van f. 10 te gaan creëren.

Voor de lagere en hogere inkomensklassen is zeer waarschijnlijk een nog wel belangrijker oorzaak de onbekendheid met beleggingsprocedures en -vormen. Onderzoekresultaten op dit terrein werden in Nederland bij mijn weten niet gepubliceerd; voor Duitsland constateerden Zweig en Feldhege naast onbekendheid ook vooroordelen ¹⁵⁾. Met deze onbekendheid, waarvan gebrek aan deskundigheid een gevolg is, houden ook de Nederlandse rapporten over effectenpopularisering terdege rekening. Zo spreekt het rapport „Effectenbezit voor iedereen” de mening uit, dat voor de beginnende belegger het gebruikmaken van gemeenschappelijke beleggingsmedia veelal een noodzakelijke tussenschakel zal zijn, een tussenschakel eveneens noodzakelijk vanwege de spreiding van de aanbelegging inherente risico's ¹⁶⁾.

De populariteit van het beleggingsfonds is niet nieuw: Schaap ¹⁷⁾ vermeldt verschillende Duitse rapporten die eveneens de voordelen van deelhebbersbewijzen voor de kleine spaarder in het licht stellen; in de Verenigde Staten verdubbelde het aantal beleggingsmaatschappijen tussen 1952 en 1962 van 163 tot 330, terwijl hun totale activa van \$ 4 mrd. tot bijna \$ 23 mrd. toenamen ¹⁸⁾.

Het mag bekend worden verondersteld, dat ook het plan van de vakcentrales voorziet in beleggingsfondsen, de zgn. Sociale Beleggings Gemeenschappen (S.B.G.'s). Met deze parallel wil overigens niet gezegd zijn, dat de doeleinden van de pogingen tot popularisering van effectenbezit met de plannen tot vermogensaanwasdeling op één noemer zouden zijn te brengen.

Beleggingsfonds voor Protestants Nederland.

Ter zake van de figuur van het beleggingsfonds zijn interessant de ervaringen van het Beleggingsfonds voor Protestants Nederland. In 1959 bracht een commissie in-

¹⁵⁾ Zweig en Feldhege, a.w. blz. 40: „Die breiten Schichten der Bevölkerung finden jedoch erst langsam Zugang zum Aktienwerb, weil die Bedeutung der Aktie und die Entwicklung der Börse für sie nicht leicht zu beurteilen und auch noch mit Vorurteilen belastet ist”.

¹⁶⁾ „Effectenbezit voor iedereen”. Rapport van een commissie ingesteld op initiatief van de Vereniging Effectenbescherming, 1962.

¹⁷⁾ H. K. J. Schaap: „De Duitse politiek van vermogensvorming in brede lagen”, 's-Gravenhage 1963.

¹⁸⁾ Albeda en Schmelzer, a.w. blz. 62. Ontleend aan een bericht in de „N.R.C.” van 22 september 1962, blz. 15.

gesteld door het Convent der Christelijk-Sociale Organisaties een rapport uit over de vermogensvorming in effecten van de kleine spaarder. Naar aanleiding van dit rapport werd in april 1960 opgericht de Spaarbank voor Protestants Nederland, in maart 1961 het Beleggingsfonds voor Protestants Nederland ¹⁹⁾.

Men kan rechtstreeks participatiebewijzen bij het beleggingsfonds bestellen. Nominaal bedragen deze echter f. 1.000 (bij het begin van het fonds kostte een participatie f. 1.030). Voor de werknemers — ook voor een groot deel der zelfstandigen — achtte men f. 1.000 echter een heel bedrag. Daarom heeft het Beleggingsfonds in nauwe samenwerking met de Spaarbank „deelhebbersboekjes” uitgegeven, waarin deelhebbingen in het Beleggingsfonds worden geadmistreerd. Eén deelhebbing nu is gelijk aan één tiende gedeelte van de geldswaarde van één participatie in het Beleggingsfonds. Met andere woorden: reeds voor ongeveer f. 100 kan men meedoen. Wanneer men meent, dat de hoogte van het tegoed op het spaarbankboekje zulks toelaat, dan vraagt men aan de Spaarbank om een gedeelte van het tegoed te gebruiken voor deelhebbingen in het Beleggingsfonds. Deze deelhebbingen worden ingeschreven in een op naam gesteld deelhebbersboekje. De uitkering geschiedt jaarlijks — in februari — en wordt bijgeschreven op het Spaarbankboekje. Bij dit alles richt men zich uitdrukkelijk tot de kleine spaarder, o.a. door middel van publikaties in vakbondsbladen.

Uit tabel 5 is de groei af te lezen. Opvallend is, dat in 1964 per 15 december aanzienlijk meer deelhebbingen geplaatst zijn dan in het gehele jaar 1963 (4.960 tegenover 2.838).

TABEL 5.

Groei van het Beleggingsfonds voor Protestants Nederland

Datum	Aantal participaties	Aantal deelhebbingen a)
ultimo maart 1961	825	1.797
„ dec. 1961	1.930	5.910
„ dec. 1962	2.655	10.902
„ dec. 1963	2.964	13.740
15 sept. 1964	3.453	17.539
30 sept. 1964	3.485	17.588
15 okt. 1964	3.496	17.674
30 okt. 1964	3.506	17.887
15 nov. 1964	3.526	18.091
30 nov. 1964	3.546	18.258
15 dec. 1964	3.563	18.700

a) Aantal deelhebbingen begrepen in het aantal participaties.
Bron: Mededelingen van de Spaarbank voor Protestants Nederland aan de deelhebbers in het Beleggingsfonds voor Protestants Nederland.

De groei in 1961 is begonnen na berichten in de kranten over de inflatoire tendenties, geldontwaarding e.d. Hieruit valt te leren dat ook de kleine spaarder wegen zoekt om geldontwaarding tegen te gaan. Hoewel de totale omvang zeker nog niet imposant is te noemen — eind oktober 1964 waren 1.750 deelhebbersboekjes uitgereikt, wat op ca. 21.000 spaarders neerkomt op 8 pCt. van het aantal spaarders — valt wel de voortgang in de groei op. Nader onderzoek zou kunnen leren, in welke mate ook arbeiders hierin participeren.

Eén ervaring is nog vermeldenswaard: in zekere zin is men begonnen op een ongunstig moment. In maart 1961

¹⁹⁾ Opggericht door het C.N.V. Het Fonds heeft drie beheerders, w.o. de Spaarbank voor Protestants Nederland en een Raad van Bijstand waarin o.m. een aantal bestuurders van het C.N.V. zitting hebben. In 1964 zijn ook de andere vakcentrallen — eerst het N.K.V., vervolgens ook het N.V.V. — gestart met beleggingsfondsen.

was de afgifteprijs per deelhebbing f. 106,06 (het A.N.P.-C.B.S.-gemiddelde was f. 458,52). Toen kwam mei/juni 1962 de koersval van „black monday”. Eind juni 1962 was de uitgifteprijs f. 96,90 (het A.N.P.-C.B.S.-gemiddelde f. 331,10). Na gedeeltelijk koersherstel kwam toen in oktober 1962 de koersval als gevolg van de Cuba-crisis. De uitgifteprijs per ultimo december 1962 was f. 98,24 (het A.N.P.-C.B.S.-gemiddelde f. 345,30).

Het m.i. verrassende is nu, dat deze sterke koersdalingen geen roeyementen van deelhebbersboekjes teweeg hebben gebracht, ofschoon wèl, zij het betrekkelijk incidenteel, om raad werd gevraagd bij de Spaarbank, hetgeen zoveel zeggen wil, dat de koersdalingen niet onopgemerkt bleven. Dit gunstige resultaat bewijst, dat de groep kleine spaarders niet per se een groep behoeft te zijn, die zich kenmerkt door nerveus reageren op koersschommelingen. Deze ervaring steunt bovendien het vermoeden, dat de grootste kans op succes bij pogingen de kleine spaarder bekend en vertrouwd te maken met effectenbezit, daar ligt waar een door hem vertrouwde organisatie als beleggingsmedium optreedt.

Samenvatting.

1. Het succes van het plan der vakcentrallen om te komen tot vermogensaanwasdeling, hangt in hoge mate af van de bereidheid der werknemers de maatregelen te accepteren, die ertoe moeten leiden, het aandeel in de vermogensaanwas, althans gedurende langere tijd, in de vermogenssfeer te laten.

Aan de hand van vele uitspraken is aan te tonen, dat de bereidheid tot vermogensvorming niet hoog geschat wordt. Voor een definitief oordeel ontbreken evenwel voldoende gegevens. In elk geval lijkt wel een beleid nodig dat erop is gericht „de werknemer vertrouwd te maken met het hebben van een klein, doch produktief belegd en renteopleverend vermogen” (Vermogensaanwasdelingsplan, blz. 59). Het rapport van de vakcentrallen is op dit punt echter bepaald aan de magere kant, want of het beleid alleen zal kunnen bestaan uit blokkeringsmaatregelen en uit het geven van een hoog rendement, lijkt op zijn minst twijfelachtig. In Duitsland zijn in dit verband al stemmen opgegaan om het beleid een „intensive Sozialpädagogik an die Seite zu stellen”. Ter waarschuwing is daaraan toegevoegd, dat het daarbij natuurlijk niet voldoende is om aan de arbeiders te zeggen „sie sollten sparen und Vermögen bilden” ²⁰⁾.

2. Uit het Spaaronderzoek 1960 van het C.B.S. is op te maken, dat de activiteit van de arbeiders op het terrein van effectenbezit gering, maar toch niet geheel afwezig is te noemen. De bekendheid met effectenbezit is uit dien hoofde dan ook gering te achten.

3. Waar rekening dient te worden gehouden met een grote mate van onbekendheid met, en waarschijnlijk ook met vooroordelen tegen effectenbezit, lijkt het kanaal waardoor de participatiebewijzen de werknemers bereiken van veel belang. Een vertrouwde „naam” zal het gevaar van frustratie van het systeem en van de daarbij betrokkenen in elk geval kunnen beperken.

Gouda.

Drs. P. DE BEL.

²⁰⁾ Klaus von Bismarck, hoofd van het „Sozialamt” van de Evangelische Kirche in Westfalen: „Das Eigentum hat sozialen Charakter. Evangelische Vorstellungen zur Eigentumsbildung” in „Eigentum und Eigentümer in unserer Gesellschaftsordnung”, Veröffentlichungen der Walter-Raymond-Stiftung. Band 1. Köln und Opladen 1960, blz. 146.

De exportpolitiek van de Japanse overheid na 1945

(II)

Bij het bepalen van de industrieën, die in aanmerking kwamen voor fiscale en monetaire faciliteiten ¹⁾, hebben in de afgelopen jaren twee criteria een belangrijke rol gespeeld, nl. de estrangement coëfficiënt en de specialisatie-index.

De estrangement coëfficiënt.

Dit getal geeft aan in hoeverre een bepaald artikel vergeleken met andere Japanse produkten voor de afzet afhankelijk is van de buitenlandse markten. Deze coëfficiënt vindt men voor een bepaald artikel door het procentuele aandeel van de Japanse industriële export te delen door dat van de Japanse industriële produktie (men beperkt zich tot de industrie, omdat de industriële export rond 90 pCt. van het Japanse exportpakket uitmaakt).

Is de estrangement coëfficiënt nu veel hoger dan 1, hetgeen o.a. het geval is bij de textielindustrie, dan weet men dat dit produkt voor de afzet meer dan gemiddeld is aangewezen, op de buitenlandse vraag. De Japanse planners concluderen in zo'n geval dat deze industrie, gezien de ongezonde afzetstructuur, niet in sterke mate bijdraagt tot een harmonische ontwikkeling van de Japanse economie, en daarom normaliter niet gestimuleerd moet worden in haar investeringsactiviteiten.

Omgekeerd echter, als de estrangement coëfficiënt kleiner dan 1 is, beoordeelt men de afzetstructuur als gezond, hetgeen in de toekomst kan leiden tot een stijgende export van het artikel. De planners zullen vaak aanbevelingen geven om dergelijke industrieën in haar expansie te steunen.

De estrangement coëfficiënt is in feite de cijfermatige uitwerking van de essentiële voorwaarde, die de Japanse overheid voor ogen had bij het opstellen van de naoorlogse industrialisatieplannen, nl. dat de binnenlandse markt primair bepalend moest zijn voor de uitbouw van de industriële produktiestructuur. Immers, de thuismarkt is veel minder wisselvallig dan de buitenlandse, waar de concurrentiefactor vaak een onzeker element voor de afzet is, evenals het in vele landen nog steeds dreigende gevaar voor plotselinge importrestricties, zoals trouwens Japan zelf zeer sterk had ondervonden in de jaren dertig t.o.v. het toenmalig belangrijkste exportartikel, i.c. textiel. Een ander belangrijk motief om op de allereerste plaats de nationale markt te ontwikkelen, was het feit dat de potentiële afzetkansen op de Japanse markt, met een bevolking van momenteel ca. 95 miljoen inwoners, enorm waren, hetgeen in geval van massaproductie ten gevolge van „economies of larges cale” de produktiekosten aanzienlijk zou kunnen reduceren. De daardoor mogelijk geworden lage prijzen zijn met goede kwaliteit dé voorwaarde voor een succesvolle export, zodat deze industrialisatiepolitiek naast de geleidelijke importliberalisatie zeer veel heeft bijgedragen tot de vergroting van de concurrentiekracht van de Japanse industrie op de buitenlandse markten.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 17 februari jl.

TABEL I.

Estrangement coëfficiënt voor de industriële produktie

	1950	1960
<i>Lichte industrie</i>	1,3	1,4
w.v. textiel	2,0	2,3
overige	0,6	0,9
<i>Zware en chemische industrie</i>	0,7	0,8
w.v. chemische	0,1	0,4
ferro-metalen	1,1	0,7
machinerieën	0,7	0,9
w.v. elektro-technische industrie ..	0,3	0,8
transportindustrie	0,9	1,1
precisie-apparatuur	1,1	2,1
overige machines	0,7	0,8

Uit tabel 1 blijkt zeer duidelijk dat de traditionele lichte industrieën, en vooral textiel, voor de afzet steeds sterker afhankelijk worden van de buitenlandse vraag. Omdat de binnenlandse markt voor deze artikelen slechts langzaam expandeert, hetgeen erop wijst dat deze industrieën niet vallen onder die met de gewenste groeimogelijkheden, zijn bijv. de textielbedrijven door de Japanse overheid in de jaren vijftig slechts in geringe mate geholpen bij haar investeringsactiviteiten. Een uitzondering hierop vormt de kunstvezelindustrie, die echter valt onder de chemische industrieën. Trouwens ook de afzet van Japanse textiel in het buitenland stagneert de laatste jaren ten gevolge van de snel stijgende arbeidskosten, die in deze nogal arbeidsintensieve bedrijfstak van veel invloed zijn op de kostprijsvorming, en door de sterk toenemende concurrentie van landen als India en Hongkong.

De estrangement coëfficiënt ligt voor de zware en chemische industrieën nog beneden 1, hetgeen erop wijst dat deze moderne industriële sectoren in de startperiode bij de afzet van de produktie zeer sterk waren aangewezen op de binnenlandse markt hetgeen een harmonische ontwikkeling van deze jonge industrieën ten eerste heeft bevorderd. Uiteraard is het overheidsbeleid hierbij van grote invloed geweest, met name het feit dat men ten tijde van bestedingsbeperking — de inflatiehaard zijn in Japan altijd de investeringen — doelbewust de expansieve moderne industrieën het laatst heeft beperkt in investeringsactiviteiten.

Wel is, zoals uit tabel 1 blijkt, voor de artikelen, voortgebracht door deze moderne kapitaalintensieve industrieën, de estrangement coëfficiënt in de periode 1950-1960 nagenoeg over de gehele linie gestegen. Als belangrijkste factoren van de snellere toename van de afzet in het buitenland dienen te worden vermeld:

1. Belastingfaciliteiten en het verlenen van bankkredieten tegen gunstige voorwaarden, die de opbouw van deze moderne kapitaalintensieve industrieën sterk bevorderden, hetgeen in een later stadium ook de export van deze artikelen ten goede is gekomen.

2. Verbetering van de concurrentiepositie in het buitenland ten gevolge van „economies of large scale”, veroorzaakt door de vorming van de Japanse markt voor massa-artikelen.

3. Verzadiging van de binnenlandse markt, met name voor precisie-apparatuur, in welke groep artikelen als radio's, camera's en horloges vallen. In Japan is men dan

ook van mening dat dit niet de industrie is met grote toekomstmogelijkheden.

4. Toenemende behoefte in het buitenland aan investeringsgoederen, met name in de ontwikkelingslanden, en aan duurzame consumptiegoederen, vooral in het Westen.

TABEL 2.

Vergelijkende estrangement coëfficiënten voor de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en West-Duitsland

	V.S. (1955)	Gr.-Brit- tannië (1955)	W.-Duits- land (1959)
Lichte industrie	0,4	0,8	0,6
Zware en chemische industrie	1,4	1,1	1,2
w.v. chemische	1,3	0,8	1,2
ferro-metalen	0,8	0,9	0,8
machinerieën	1,8	1,3	1,6

Alhoewel de gegevens voor de Verenigde Staten en Groot-Brittannië enigszins verouderd zijn, kan men uit bovenstaand vergelijkend overzicht en tabel 1 toch wel concluderen:

a. dat de relatieve afzetpositie van de lichte arbeidsintensieve industrieën in Japan — waarvan de textielindustrie verreweg de belangrijkste is — sneller daalt op de binnenlandse markt dan haar positie in de Japanse export. Bij de grootste industrienaties ter wereld ziet men juist het omgekeerde gebeuren: de lichte traditionele industrie-producten nemen een belangrijker plaats in het binnenland in dan in de export van deze landen; Japan streeft nu dit ideaal ook na door de ontwikkeling van deze traditionele arbeidsintensieve industrieën niet te stimuleren.

b. dat de afzet van de zware en chemische industrieën, met uitzondering van precisie-apparatuur en transportmateriaal (schepen), vergeleken met de grootste Westerse landen nog te zeer op de binnenlandse markt is gericht. Eén van de belangrijkste oorzaken hiervan is de nog te geringe, zij het toenemende, concurrentiekracht van deze jonge kapitaalintensieve industrieën in het buitenland. Uiteraard is dit feit een extra reden om de ontwikkeling van deze industrieën van morgen nog krachtiger te stimuleren van overheidswege door middel van belasting- en kredietfaciliteiten.

Om nu tijdig de ontwikkeling van de buitenlandse vraag te onderkennen en de concurrentiekracht van de juiste industrieën op te voeren, hebben de Japanse planners een tweede criterium ontwikkeld.

De specialisatie-index.

Deze coëfficiënt geeft aan in hoeverre de Japanse exportstructuur zich ontwikkelt overeenkomstig de trend in de wereldhandel. Omdat men zich beperkt tot de industrie-producten, vindt men deze index voor een bepaald artikel door het procentuele aandeel van de Japanse industriële export te delen door dat van de wereldhandel.

Vanwege de belangrijke positie die de export ook in de Japanse economie inneemt, is de Japanse overheid zeer bedacht op een gezonde exportstructuur. In Japan bestudeert men daarom zeer nauwgezet de inkomenselasticiteiten

van de vraag naar diverse industriële goederen in de voornaamste markten. Aan de hand van de specialisatie-index kan men vaststellen, welke industrieën in de toekomst de beste exportkansen hebben, gezien de trend in de buitenlandse vraag.

Wanneer de wereldvraag naar een bepaald produkt sterk toeneemt, gaat men zich in Japan zorgen maken, wanneer de specialisatie-index daalt, hetgeen in feite betekent dat de positie van het desbetreffend Japans produkt in de internationale handel vrij zwak is (bijv. van chemische produkten). De Japanse overheid zal in zo'n geval maatregelen nemen om de export van dit produkt te stimuleren.

Omgekeerd echter als de specialisatie-index zeer hoog is, hetgeen betekent dat Japan reeds een voornaame positie in de wereldhandel van het desbetreffend artikel inneemt, doordat de export sterk op dit produkt is gericht (bijv. textiel), zal de Japanse overheid minder gauw alarm slaan, wanneer deze positie mocht verslechteren.

Behalve als criterium voor het voeren van een gerichte exportpolitiek, heeft de specialisatie-index ook dienst gedaan als indicator voor de zwakke plekken in de Japanse industriële produktiestructuur. Immers, in elk land is, gezien de beperkte aanwezigheid van technische know how, het gevaar voor eenzijdige opbouw van de industriële productiestructuur zeer reëel. In Japan heeft men de industriële activiteiten sterk uitgebreid door de import van technische know how toe te staan en zelfs van overheidswege aan te moedigen, vooral voor die moderne industrieën, waarvan de ontwikkeling van binnenuit niet of slechts zeer moeizaam op gang kon komen. Het sluiten van licentiecontracten met buitenlandse ondernemingen is door de Japanse regering dan ook sterk beperkt tot industriële sectoren als chemie en elektrotechniek, waarin het buitenland en met name de Verenigde Staten een grote voor-sprong hadden op Japan. Dank zij deze toevoer van buitenlandse know how kon de modernisering van de Japanse exportstructuur enigszins worden versneld.

De specialisatie-index blijkt in de laatste jaren vooral verbeterd te zijn voor artikelen als machinerieën, schepen en zelfs personenauto's, alhoewel zij voor het laatste industrieprodukt nog beneden 1 ligt. Wel is de specialisatie-index voor textiel (katoen), kunstmest, aardewerk en fietsen verslechterd, maar hierover maken de Japanse planners zich geen zorgen, omdat — gezien de trend in de wereldhandel — de afzetkansen voor deze industrieën ook in het buitenland in de toekomst veel minder sterk zullen toenemen dan voor produkten, voortgebracht door de moderne zware industrieën. De Japanse regering heeft wel maatregelen genomen om de daling in de specialisatie-index van chemische produkten en ferro-metalen tegen te gaan, omdat de wereldhandel in deze produkten de laatste jaren sterk expandeert. De concurrentiekracht van deze industrieën wil men in Japan bovendien vergroten door de import van technische know how voor deze industriële sectoren te bevorderen en de liberalisatie van de invoer voor deze artikelen zo lang mogelijk uit te stellen.

De Meern (U.):

B. HOOGHMESTRA.

(I. M.)

Kapitaalstroom naar ontwikkelingslanden

De artikelen van Prof. Kuin¹⁾, die tot strekking hebben te tonen dat Nederland iets van Duitsland kan leren inzake het overheidsbeleid aangaande activiteiten gericht op ontwikkelingslanden, waren voor ons aanleiding enkele kanttekeningen te maken.

Een andere mogelijkheid.

De uitvoerige en waardevolle inlichtingen en vergelijkingen die de artikelen bevatten omtrent de overheidssteun die bepaalde sectoren van het Duitse bedrijfsleven kunnen genieten bij het zaken doen met ontwikkelingslanden, wijzen er duidelijk op dat de Nederlandse ondernemers in dit opzicht minder begunstigd zijn. Wanneer in bepaalde Nederlandse kringen interesse bestaat voor meer export naar en meer investeringen in ontwikkelingslanden kan men dan ook zeker een poging wagen om hiervoor meer steun van de overheid los te krijgen, daarbij wijzen op de Duitse regelingen en deze als voorbeeld stellen voor wat men zelf wil.

Wanneer de Nederlandse regering graag bepaalde delen van het vaderlandse bedrijfsleven wil helpen is zij tegenwoordig niet meer helemaal vrij in de keuze van haar middelen (bijv. door de E.E.G.), maar zij kan dit inderdaad, net als de Duitse, in belangrijke mate doen door activiteiten gericht op ontwikkelingslanden te steunen. Daardoor kan zij tevens de economische ontplooiing van die landen bevorderen.

Naar onze mening kan het Duitse voorbeeld inzake overheidssteun aan sommige sectoren van het bedrijfsleven, dus zowel voor de Nederlandse ondernemers als voor onze regering, instructief zijn. Wanneer de Nederlandse regering graag hulp wil verlenen aan ontwikkelingslanden staan echter ook andere mogelijkheden voor haar open, waarbij ze eveneens sectoren van ons bedrijfsleven kan helpen, zij het dat dit vermoedelijk niet dezelfde zullen zijn als bij de hierboven genoemde mogelijkheid. Zij zou bijv. van bepaalde produkten, agrarische en industriële, de import uit ontwikkelingslanden kunnen stimuleren. Voorts zou ze dan Nederlandse importeurs door verlening van financiële faciliteiten in staat kunnen stellen bijzondere afnemerskredieten te verstrekken aan producenten in ontwikkelingslanden ter bevordering van de investeringen aldaar. Speciaal produkten, die in ontwikkelingslanden relatief goedkoop kunnen worden voortgebracht, komen hiervoor in aanmerking.

Indien de nieuwe importen ertoe mochten leiden dat bepaalde Nederlandse bedrijfstakken niet meer lonend kunnen werken zou, o.a. uit rechtvaardigheidsoverwegingen, een zodanige aanpassing van de Nederlandse produktiestructuur moeten worden bevorderd, dat de „getroffen” bedrijven een ruime compensatie krijgen in de vorm van overheidshulp bij de overschakeling op de produktie van goederen die in Nederland relatief goedkoop kunnen worden voortgebracht.

Aldus hebben wij een voorbeeld gegeven van een andere mogelijkheid voor combinatie van ontwikkelingshulp en steun aan het bedrijfsleven dan die welke in

¹⁾ „Ontwikkelingshulp in Nederland en West-Duitsland” in „E.-S.B.” van 6 en 13 januari 1965.

de artikelen van Prof. Kuin ter sprake komt. Deze beide mogelijkheden kunnen we kort samenvatten:

a. overheidssteun voor export naar en directe investeringen van Nederlandse ondernemers in ontwikkelingslanden;

b. overheidssteun voor Nederlandse import uit, en indirect voor investeringen door plaatselijke producenten in ontwikkelingslanden, gecombineerd met hulp aan „getroffen” bedrijven in Nederland voor omschakeling.

Ze behoeven niet als elkaars alternatieven te worden beschouwd maar kunnen naast elkaar voorkomen, terwijl er voorts ongetwijfeld nog andere mogelijkheden zullen zijn.

Wij weten natuurlijk niet precies wat er al zo omgaat in de hoofden en harten van politici en zakenlieden in de ontwikkelingslanden, maar we hebben sterk het vermoeden (o.a. geïnduceerd door verslagen over „Genève”) dat zij in het algemeen vrij veel voelen voor mogelijkheid b.

Verder kunnen wij ons voorstellen dat nader economisch onderzoek van de consequenties van b zal uitwijzen dat zij zeer gunstige resultaten kan opleveren voor een snelle economische groei der ontwikkelingslanden en voor economische groei in de wereld in het algemeen.

Bovendien lijkt het ons niet uitgesloten dat de aanpassingen van de Nederlandse bedrijven met het oog op de toekomstige economische wereldstructuur op zichzelf gunstig kunnen zijn voor de ontwikkeling van de Nederlandse economie op lange termijn.

Tegenover dit alles staat, dat de vereiste omschakeling voor de betrokken Nederlandse bedrijven pijnlijk kan zijn. Ze zijn, van hun standpunt uit gezien, het „slachtoffer” van de „ontwikkelingshulp”. Enerzijds zou dit, voor zover mogelijk met een goed economisch en sociaal beleid, royaal moeten worden gecompenseerd. Anderzijds zijn vindingrijkheid, flexibiliteit en vernieuwingsdrang typische kenmerken van de Westerse, dus ook de Nederlandse, ondernemers en zouden ze daarmee de aanpassingsmoeilijkheden toch wel moeten aan kunnen.

Aangezien b op grond van bovengenoemde overwegingen wel voor uitvoering in aanmerking lijkt te komen, ligt het voor de hand ons af te vragen welke regelingen hiervoor eventueel reeds in Duitsland bestaan en of Nederland daarvan iets kan leren. Hoewel het denkbaar is dit als een soort gewetensvraag op te vatten, is dat zeker niet onze bedoeling.

Ontwikkelingshulp of kapitaalstroom?

Het is bekend, dat er tussen de rijke landen een soort *competitio caritatis* (in goed Nederlands: liefdadigheidsmededinging) plaatsvindt met het gevolg, dat de term ontwikkelingshulp is gedevalueerd nog vóór de inhoud ervan is geëvalueerd. Zo is het dan wel te begrijpen, dat, ongetwijfeld onder de invloed van de Duitse voorstellingswijze en onder die van de O.E.S.O., welke organisatie zich vooral sinds 1961 van een begripsverwarrende terminologie bedient, zelfs Prof. Kuin heeft gemeend „gemakshalve” ontwikkelingshulp te

moeten identificeren met kapitaalstroom. Niet alleen uit het oogpunt van alledaagse en economisch wetenschappelijke ethiek, maar ook uit dat van doelmatigheid kleven hieraan ernstige bezwaren, bezwaren waar wij hier niet op willen ingaan, maar waar men o.i. niet „gemakshalve” overheen kan stappen.

Handle with care.

De cijfers die Prof. Kuin vermeldt zijn afkomstig van de O.E.S.O. Naar wij vermoeden zijn ze ontleend aan de bekende boekjes ²⁾ die deze organisatie over dit onderwerp uitgeeft. Nu wordt het materiaal door de O.E.S.O. het ene jaar zus en het andere zo gegroepeerd, terwijl bovendien herhaaldelijk cijfers worden verbeterd, althans herzien. Dit heeft tot gevolg, dat sommige posten voor één bepaald jaar in de verschillende publikaties niet altijd met elkaar kloppen. De O.E.S.O. beseft dit en zegt dan ook: „It is quite clear that one should not rely too heavily upon the statistical record of each new year in order to judge the effort put forward to provide assistance or its effectiveness” ³⁾.

Een en ander maakt het noodzakelijk om bij gebruik van deze cijfers bijzonder zorgvuldig en consequent te werk te gaan, hetgeen bij de opstelling van de tabellen die Prof. Kuin geeft klaarblijkelijk niet is gebeurd. Zo is, bij wijze van voorbeeld, voor de Nederlandse private kapitaalstroom in 1959 nergens het door Prof. Kuin gegeven cijfer (163) te vinden, maar wel tot twee keer toe 151, en is de aangegeven verdeling van de Duitse kapitaalstroom in 1959 in een privaot en een publiek gedeelte evenmin te achterhalen (Kuin resp. 325 en 473, O.E.S.O. resp. 415 en 383).

De bewering dat in Nederland „de schenkingen meer dan 90 pCt. van de hulp uit de publieke sector uitmaken”, is o.i. niet met O.E.S.O.-cijfers te staven. Die geven aan, dat voor de gehele periode 1959-1962 de netto publieke schenkingen slechts 48 pCt. uitmaakten van de netto publieke kapitaalstroom! Voor geen der jaren afzonderlijk is dit percentage meer dan 56. Zelfs als men alleen kijkt naar het zgn. bilaterale gedeelte is het voor 1959-1962 niet meer dan 86 pCt., al wordt dan voor sommige jaren afzonderlijk de 90 pCt. wel overschreden.

Dit alles doet echter allerminst afbreuk aan de conclusie van Prof. Kuin dat de Nederlandse kapitaalstroom in de betreffende jaren relatief veel groter is geweest dan de Duitse.

Verklaringen.

De belangrijkste verklaringen voor de relatief geringe particuliere kapitaalstroom vanuit Duitsland naar de ontwikkelingslanden zijn, aldus Prof. Kuin:

1. de grotere openheid van de Nederlandse economie;

²⁾ 1. The Flow of Financial Resources to Countries in Course of Economic Development 1956-1959, Parijs 1961.

2. The Flow of Financial Resources to Countries in Course of Economic Development in 1960, Parijs 1962.

3. The Flow of Financial Resources to Developing Countries in 1961, Parijs 1963.

4. Development Assistance Efforts and Policies in 1961, Parijs 1962.

5. Development Assistance Efforts and Policies 1963 Review, Parijs 1963.

6. Development Assistance Efforts and Policies 1964 Review, Parijs 1964.

³⁾ Geciteerd uit O.E.S.O.-publikatie 6, blz. 19.

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894' vormt

in feite een

complete

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ruim 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. - Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissio-
nairs kunnen U inlichten.

N.V.

VEREENIGD

BEZIT

VAN 1894

BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ

Westersingel 84, Rotterdam

De voordelen van aandelenbezit
met beperking van risico

(I. M.)

2. de financiële structuur van het Duitse bedrijfsleven, dat met relatief weinig eigen vermogen werkt.

Ofschoon het niet is uitgesloten, dat grotere openheid van de economie kan leiden tot een grotere kapitaalstroom naar met name de ontwikkelingslanden, is er o.i. geen duidelijk oorzakelijk verband tussen beide. Belangrijker lijkt het ons in dit verband om erop te wijzen dat in Nederland relatief meer internationale concerns zijn gevestigd die grote bedragen in ontwikkelingslanden investeren dan in Duitsland. Men denke hierbij aan de Koninklijke Shell-groep en aan Unilever.

Het onder 2 genoemde kan inderdaad een relatief geringe kapitaalstroom vanuit de Duitse particuliere sector verklaren. Of dit nu ook geldt voor de verstrekkers van vermogen bij uitstek, de handelsbanken, is echter de vraag. De bankier zal bij zijn investeringsbeslissing rendementsverschillen tussen binnen- en buitenlandse investeringen tegen elkaar afwegen, waarbij o.a. internationale verschillen in renteniveau, belastingdruk, politieke en commerciële risico's benevens door de plaatselijke overheid opgelegde beperkingen een rol spelen. Nu lijkt het aannemelijk te stellen, dat het in de laatste jaren bepaald voordelig is geweest om in Duitsland zelf te investeren, terwijl de aantrekkelijkheid van investeringen in ontwikkelingslanden vrij gering was. Deze factor nu is o.i. een van de basisoorzaken van de relatief kleine Duitse particuliere kapitaalstroom naar ontwikkelingslanden in de afgelopen jaren.

Duitsland het voorbeeld of Nederland?

Ten slotte zou het o.i. denkbaar zijn dat, met handhaving van vrijwel het gehele betoog en vooral ook van de cijfers van Prof. Kuin, een Duitser in een Duits blad tot de volgende uitspraak komt: ondanks alle recente regelingen in Duitsland ter stimulering van ondernemersactiviteiten gericht op ontwikkelingslanden, blijkt het minder gesteunde Nederlandse bedrijfsleven relatief een aanzienlijk grotere kapitaalstroom naar ontwikkelingslanden te bewerkstelligen dan het Duitse; wellicht kan Duitsland van Nederland leren hoe men dat daar zonder vergaande faciliteiten heeft kunnen bereiken.

Amsterdam.

ISMOG.

NASCHRIFT

Met waardering nam ik kennis van de blijk van belangstelling van het ISMOG voor de in „E.-S.B.” van 6 en 13 januari jl. verschenen artikelen van mijn hand inzake „Ontwikkelingshulp in Nederland en West-Duitsland”. Naar mijn mening kan elke bijdrage over dit onderwerp tot een verdieping van de meningsvorming bijdragen. In verband daarmee maak ik gaarne nog een enkele opmerking over de verschillende onderdelen van de kanttekening.

1. De import in ontwikkelde landen van in ontwikkelingslanden geproduceerde goederen zal naar mijn mening vooral worden gestimuleerd door het verlenen van preferenties (bijv. verlaging invoerrechten) in breed verband. Zoals bekend, werd en wordt voor het verlenen van preferenties voor in de ontwikkelingslanden ver-

vaardigde produkten geijverd in het kader van de „United Nations Conference on Trade and Development”. Nog afgezien van de vraag of — zoals door het SIMOG wordt gesuggereerd — een bijzondere vorm van afnemerskrediet wel het geschiktste middel is ter vastlegging van middelen op lange termijn in ontwikkelingslanden, komt het mij voor, dat de fondsen van de overheid voor dit doel beter op meer directe wijze aan een toeneming van de investeringen in ontwikkelingslanden dienstbaar kunnen worden gemaakt.

2. Het is, dunkt mij, voor de aandachtige lezer zonder meer duidelijk, dat door mij in de betrokken artikelen de totale kapitaalstroom alleen werd aangeduid als hulp (en niet als zodanig werd geïdentificeerd), ten einde een kwantitatieve vergelijking tussen de inspanning op dit gebied in West-Duitsland en ons land mogelijk te maken. De noodzaak om een onderscheid te maken tussen ontwikkelingshulp en investeringen werd door mij overigens als rapporteur voor deze vraagstukken van de Internationale Kamer van Koophandel in verschillende publikaties bepleit.

3. Het gebruik van verschillende informatiebronnen kan het nagaan van cijferbewerkingen inderdaad bemoeilijken. De gegevens, waarover ook het ISMOG beschikt¹⁾, tonen aan dat voor de periode 1959-1962 de schenkingen inclusief bijdragen (schenkingen en contributies) aan multilaterale organen gemiddeld meer dan 90 pOt. van de hulp uit de publieke sector hebben uitgemaakt.

4. Het lijkt mij toe, dat het ISMOG de rol van de handelsbanken ten aanzien van investeringen in het algemeen en vooral ten aanzien van die in de ontwikkelingslanden overtrekt. Van belang voor dit doel zijn wel de daartoe speciaal opgerichte ontwikkelingsbanken, op wier betekenis in mijn artikel in „E.-S.B.” van 13 januari jl. nader is ingegaan.

5. Volgens het ISMOG zou het denkbaar zijn, dat men met handhaving van mijn betoog zou kunnen stellen dat het minder gesteunde Nederlandse bedrijfsleven relatief een aanzienlijk grotere kapitaalstroom naar de ontwikkelingslanden blijkt te bewerkstelligen dan het Duitse. In dit verband merk ik op, dat de Nederlandse particuliere kapitaalstroom naar de ontwikkelingslanden de laatste jaren sterker is gedaald dan de overeenkomstige kapitaalstroom uit West-Duitsland. Dit is mijns inziens mede toe te schrijven aan het verschil in faciliteiten, welke in beide landen op dit gebied worden verstrekt.

Rotterdam.

Prof. Dr. P. KUIN.

¹⁾ Zie o.m. „Development Assistance Efforts and Policies, 1963 Review”, uitgave van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling te Parijs.

(I. M.)

Beleg modern
beleg in
InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617. Den Haag

Procedure- of structuurwijziging bij de loononderhandelingen?

Wie de strubbelingen bij de loononderhandelingen gedurende de laatste jaren heeft gevolgd, vraagt zich met bezorgdheid af, hoe ooit een oplossing voor dit probleem kan worden gevonden. Er treden op dit vlak zoveel spanningen op, er zijn zoveel belangen van micro- en van macro-economische aard bij betrokken en, bij een voortschrijdende Europese integratie, straks ook zoveel supra-nationale belangen, dat niet valt in te zien hoe in het onderhandelingsvlak van de twee direct betrokken partijen al deze belangen mede tot gelding kunnen worden gebracht.

Er is echter één troost: ook in het verleden zijn er vele schijnbaar onoplosbare problemen geweest, die een oplossing vonden en waar niemand thans meer over spreekt of denkt. Elke strijd wordt „opgelost” door een compromis of door een explosie, door de rede of door de „natuur”. Hierbij moeten wij wel bedenken dat de „natuur” altijd het laatste woord heeft: „Chassez le naturel et il revient au galop”.

Factoren als overvloed en schaarste scheppen elk hun eigen problemen. Op de achtergrond spelen mee de ontwikkeling der techniek, de ontwikkeling der samenleving in steeds grotere verbanden en, als belangrijkste medespeler: de ontwikkeling van de individu, van de mens als zodanig. De macro-sociale tegenhanger is: het verschil in tempo dezer ontwikkeling en bewustwording tussen de volkeren op aarde. Wij kunnen de problemen wel naderbij zien komen, er zelfs middenin staan, zonder in staat te zijn een concrete oplossing te vinden, al zoeken wij naarstig. Want ook een compromis betekent vaak geen definitieve oplossing, doch slechts een tijdelijke: in geval van schaarste kan distributie zo'n tijdelijke oplossing bieden, die, wanneer de schaarste geleidelijk weer afneemt, haar goede dienst heeft bewezen. Doch wanneer de schaarste permanent blijkt of toeneemt, zal ook distributie geen oplossing meer bieden en een breekpunt naderbij brengen.

In de prehistorie vinden wij hiervan een voorbeeld. Ook toen werden de enige levende organismen op aarde, of liever in de onmetelijke oceanen op aarde, de trilobieten die de zeeën bevolkten, geconfronteerd met het probleem ener steeds verder toenemende overbevolking, die tot gevolg had dat er in de oceanen een dusdanig tekort aan voedsel ontstond, dat deze trilobieten volledig uitstierven. Slechts hun fossielen kunnen wij in sommige gesteenten nog aantreffen. Stel, dat deze trilobieten in staat zouden zijn geweest wel een distributiesysteem door te voeren, doch niet in staat om het voedseltekort zelve op te heffen, dan had zelfs een feilloos werkend distributiesysteem met steeds slinkende porties niet kunnen baten.

In onze sociaal-economische geschiedenis van de laatste 200 jaar heeft de emancipatie van de mens reeds grote veranderingen teweeg gebracht. Het gildewezen, dat sedert de opkomst van de „derde stand” zulke geweldige impulsen gaf aan het economisch leven en onze cultuur, liep tegen het einde der 18e eeuw vast op de behoudzucht, die echter de vrije concurrentie, de zich uitbreidende handel en de opkomst van de „traficken” niet vermocht te stuiten. De oplossing? De gilden moesten verdwijnen, omdat hun functie economisch

schadelijk werd geacht en de verdere ontwikkeling in de weg stond.

Door de stijging van de welvaart hebben grote groepen der bevolking zich in hun mens-zijn ontplooid. Pers, radio en televisie doen hen deelnemen aan de cultuur. Zij, die zich vroeger alleen in groepsverband, via machtsconcentratie, tot een menswaardig bestaan konden opwerken en zich konden beschermen tegen sociaal onrecht en economische achterstelling, hebben via de vakorganisaties en politieke partijen een status van mondigheid verworven. Hierdoor kon de individu zich tot persoonlijkheid ontwikkelen. Zoals de kinderen zich onafhankelijk maken van hun ouders, zo laat het zich aanzien dat de vakorganisatie haar „grip” op de arbeiders, die economisch en cultureel gezien alleen aan haar hun mondigheid te danken hebben, gaandeweg zal verliezen. Betekende het aaneensluiten van machtelozen onder leiding van krachtige en inspirerende figuren een verlossing uit de nacht, een nieuwe dageraad, de losmaking uit het historische verband zal straks een nieuwe impuls geven aan de vrijheidszin en het zelfstandigheidsgevoel van diegenen, die daarmee ook eigen verantwoordelijkheid willen dragen in een klimaat dat daartoe de mogelijkheid gaat bieden.

Is hiermede elk probleem ten aanzien van de arbeidssituatie opgelost? Verre van dat. Ik geloof niet, dat het uiteenvallen door interne of externe ontbinding of het uitschakelen van werknemers- en/of werkgeversorganisaties ons nader tot enige oplossing kan brengen. Maar ik ben wel van mening dat de voortschrijdende emancipatie tot een structuurverandering zou kunnen leiden. Dit zou evenwel een nieuw vacuüm kunnen scheppen, zoals indertijd de ontbinding der gilden ook een vacuüm heeft geschapen, dat in de 19e eeuw tot uitbuiting van de arbeiders en tot vervlakking onzer Westeuropese cultuur heeft geleid.

Aan de illusie, dat de grotere vrijheid van de individu tot een harmonische ontplooiing van de samenleving zal leiden, zullen wij ons niet kunnen overgeven. Er zal, wil onze samenleving het hoofd kunnen bieden aan de nieuwe taken die haar wachten, een heroriëntatie moeten worden overwogen omtrent de wijze en het vlak waarop beslissingen ten aanzien van de loonpolitiek dienen te worden genomen. Wij denken hierbij o.a. aan de groeiende solidariteit met andere volken en aan de verplichtingen die ons hierdoor worden opgelegd in verband met de ontwikkelingshulp. Dit betekent, dat wij beslissingen over loonpolitiek, over herverdeling e.d. niet in handen mogen laten van belanghebbenden, daar zij steeds te zeer geneigd zullen zijn ogenblikkelijke belangen de doorslag te doen geven.

Zo voert de zich doorzettende emancipatie tot de noodzaak van een nieuwe binding en daarmee tot een nieuwe, noodzakelijke beperking van vrijheid. De arbiter, die het spel te wild ziet worden, zal moeten ingrijpen; de grensrechters zullen scherp op grensoverschrijding hebben te achten. Het is de regering die de taak van arbiter zal moeten overnemen en de grenzen van de mogelijkheden zullen door de grensrechters, het Centraal Planbureau, moeten worden aangewezen. Het C.P.B. zal natuurlijk fouten blijven maken, maar

die kunnen periodiek gecorrigeerd worden. Op deze wijze kan èn een vergroting van de welvaart èn bestrijding van inflatie èn een doelmatiger internationale integratie worden bewerkstelligd.

Ik ben er mij volkomen van bewust, dat ik geen concrete oplossing van de ons in het heden knellende problemen heb gegeven. Integendeel, er is een nieuw probleem gesteld, waarvan de oplossing diep zal ingrijpen in ons sociaal-economisch leven. Wij hebben de keuze tussen het laten vastlopen van onze economie in inflatie, werkloosheid en/of het krampachtig vasthouden van onze eigen welvaart tegenover het overgrote gebrek elders of ons te bezinnen op wat de toekomst van ons zal eisen. Zelfs onze democratie staat hierbij op het spel. Een sterke regering zal nodig zijn; indien de politieke situatie deze kracht niet kan geven, zullen ons via een breekpunt (zoals in Frankrijk plaats greep) nieuwe bindingen worden opgelegd, zonder welke een gemeenschap uiteenvalt.

's-Gravenhage.

LOD. S. BEUTH.

INGEZONDEN STUKKEN

Marktintegratie naar taalgebieden

De conclusie van Dr. F. W. C. Blom in „E.-S.B.” van 13 januari 1965 is juist: wij moeten ervoor zorgen, beter Frans te kennen. Men mag aannemen dat dit voornamelijk aanbevolen wordt om mee te kunnen doen met de Westeuropese integratie. Moeten wij dus geloven dat die zich blijkbaar voltrekt tegen de verdrukking der taalbarrières in? Wil de auteur in ernst beweren dat „de gehele Euromarkt-theorie” eigenlijk wordt doorkruist door het gezichtspunt dat de integratie vaak in sterker mate naar taalgebied dan naar douanegebied gaat? Wie deze mening ooit heeft gehuldigd zou haar toch langzamerhand wel moeten zien verbleken bij het licht van de Europese Gemeenschap! Zo niet blijkbaar de in Zwitserland, gevestigde marketing-consulent W. A. Hoellige. Maar hij komt wel met een ongelukkig voorbeeld. Het is namelijk niet juist dat de handel van West-Duitsland met Zwitserland zich dubbel zo snel ontwikkelt als de handel van West-Duitsland met de E.E.G.-landen: de groei van 1960 tot en met 1963 bijv. was resp. 40 pCt. en 53 pCt. En wie denkt dat een Nederlandse verkoper in België zijn binnenlands reclamemateriaal kan gebruiken, kan beter maar niet aan de export beginnen. Tenzij hij opnieuw het heldere slot van Dr. Bloms artikel voor goede raad aanneemt en zich inderdaad verdiept in de methodiek van de internationale marketing. Maar dan zonder Hoelliges „natuurlijke marketing-arealen”!

's-Gravenhage.

R. P. SIMONS COHEN.

NASCHRIFT

De uitbreiding van de internationale handel heeft vooral betrekking op soorten goederen en diensten, die met veel „verkoopinspanning” aan de man moeten worden gebracht. Dat geldt evenzeer voor hoogontwikkelde machines als voor vele consumerenartikelen. Voor de export van zulke goederen is de taalbarrière vaak veel hoger dan de barrière van matige invoerrechten.

Wat Hoellige heeft betoogd, is gewoon praktische ondernemerservaring. Ik ken zijn statistisch materiaal niet, maar toen hij op de Deutsche Betriebswirtschaftertag in september 1964 verklaarde dat de handel tussen West-Duitsland enerzijds en Zwitserland en Oostenrijk anderzijds zich de laatste tijd dubbel zo snel ontwikkelde als die met andere Euromarkt-landen, is dat door geen der aanwezigen bestreden en heeft een enkele aanwezige bankeconoom mij bevestigd dat het zo ongeveer was.

De hoofdzaak is, dat de handel een zeer sterke neiging heeft zich te richten op landen welke de geringste taalproblemen voor de exporteur opleveren. Ik krijg de indruk dat de heer Simons Cohen de nuchtere realiteit van het bestaan van „natuurlijke marketing-arealen” in de zin van taalgebieden en taalverwante gebieden niet voldoende onderkent. Ten slotte nog de opmerking dat ik niet getracht heb in mijn artikel een complete theorie van de internationale handelsontplooiing te geven; ik wilde alleen één belangrijker wordend element naar voren brengen.

Hilversum.

Dr. F. W. C. BLOM.

Naar een algemene verklaring van de internationale handel

Drs. H. Linnemann kondigt in „E.-S.B.” van 20 januari 1965 een studie aan, waarbij, voortbouwend op de onderzoekingen van Prof. Tinbergen in „Shaping the World Economy”, een poging zal worden ondernomen de handelsstromen tussen de landen zo goed mogelijk te verklaren. In het inleidende artikel signaleert schrijver o.m. een verschillende conclusie t.a.v. de betekenis van de oppervlakte in dit verband, zoals deze naar voren komt uit zijn studie en uit een artikel van ondergetekende in „E.-S.B.” van 4 september 1963 ¹⁾.

Dit verschil is naar mijn mening te verklaren uit het verschil in probleemstelling. Mij was het alleen te doen de Nederlandse handelsomvang en de geografische spreiding hiervan af te meten tegen die van andere vergelijkbare Westeuropese landen. Daarbij bleek de oppervlakte als verklarende factor voor de verschillen tussen deze landen een zeer belangrijke rol te spelen.

Tracht men de gehele wereldhandel te „verklaren” dan komen zoveel andere factoren in het geding, factoren die overigens bijzonder moeilijk kwantificeerbaar zijn, dat het niet verwonderlijk is dat hierbij de oppervlakte van veel minder betekenis is. Het merkwaardige is, dat dit verschil in aanpak sterke overeenkomst vertoont met dat, waarover eveneens in „E.-S.B.” van 20 januari 1965 wordt gediscussieerd, nl. van de „verklaring” van de nationale resultaten bij de Olympische Spelen ²⁾. Ik geloof dat beide benaderingswijzen hun eigen betekenis hebben en dus ook tot verschillende conclusies moeten leiden.

Intussen zie ik met grote belangstelling de verdere resultaten van het onderzoek van Linnemann tegemoet.

Leidschendam.

F. J. CLAVAUX.

¹⁾ „De kwetsbaarheid van de Nederlandse economie een geografisch gegeven”.

²⁾ N.a.v. het artikel van Drs. H. A. A. Kok in „E.-S.B.” van 11 november 1964.

BOEKBESPREKINGEN

Werner Baer and Isaac Kerstenetzky (ed.): Inflation and Growth in Latin America. A publication of the Economic Growth Center Yale University. Richard D. Irwin, Inc., Homewood, Illinois 1964, XIX + 542 blz., \$ 9,50.

Het onderhavige boek bevat een uitgebreid verslag van een in 1963 te Rio de Janeiro gehouden conferentie over het vraagstuk van inflatie en economische groei. In weinig landen heeft dit probleem zoveel praktische betekenis gekregen als in een aantal Latijns Amerikaanse republieken. Landen als Argentinië, Brazilië en Chili werden na de oorlog betrokken in een inflatieproces, dat soms volkomen uit de hand scheen te lopen. Het opmerkelijke verschijnsel deed zich voor, dat een sterke inflatie in sommige landen gepaard ging met een snelle economische groei, bijv. in Brazilië gedurende de periode-Kubitschek, in andere daarentegen met een trage expansie, zoals in Chili het geval was. Een lichte inflatie bleek te kunnen samengaan met een hoog groeitempo, o.m. in Venezuela, doch elders trad ze op in combinatie met een trage of matige expansie, zoals gedurende een reeks van jaren in Mexico en in enkele Centraal Amerikaanse republieken. Zowel zij, die inflatie schadelijk achten voor de economische groei (de „monetaristen”) als degenen, die haar beschouwen als een onvermijdelijk nevenverschijnsel van de expansie (de „structuralisten”) menen dan ook in de feitelijke ontwikkeling in Latijns Amerika de bevestiging van hun opvatting te zien. Het behoeft geen betoog, dat bij deze theoretische controverse de bepaling van het in de praktijk te volgen economisch beleid voor de betrokken autoriteiten een allerminst eenvoudige zaak is.

Met het doel te komen tot een beter inzicht in het netelige vraagstuk van inflatie en groei, besloot een vijftal particuliere instellingen voor economische research, waaronder het Economic Growth Center van Yale University, een conferentie over dit onderwerp te beleggen, zulks overeenkomstig een reeds in 1960 door een groep economen uit Europa, Noord- en Latijns Amerika gedane suggestie. De conferentie vond plaats van 3-11 januari 1963; 80 deskundigen, onder wie verscheidene ministers, hoge functionarissen van internationale kredietinstellingen, hoogleraren, namen eraan deel, doch allen als particuliere economen, niet als vertegenwoordigers van een of andere organisatie of instelling.

Het eerste deel van de conferentie was gewijd aan de bespreking van een aantal inleidingen, resp. over de theoretische aspecten van het vraagstuk, statistische kwesties, organisatorische problemen, de ervaringen met inflatie en groei in niet-Latijns Amerikaanse landen en in bepaalde Latijns Amerikaanse republieken en ten slotte de politieke instrumenten met betrekking tot inflatie en groei. Vervolgens werden vijf panel-bijeenkomsten gehouden, gewijd aan specifieke economisch-politieke vraagstukken, t.w. veranderingen in de economische structuur, investeringsbeleid, internationale politiek (economische integratie, grondstoffenovereenkomsten), fiscaal en financieel beleid en de inkomensverdeling. Tijdens een slotzitting werden de naar voren gebrachte

meningen samengevat en aan een kritische beschouwing onderworpen.

Inleidingen en commentaren zijn in het besproken boek in extenso opgenomen; van de panel-discussies wordt een uitvoerig verslag gegeven.

Eén van de meest interessante gedeelten van het werk is het hoofdstuk „Theoretical Framework”, waarin de standpunten van monetaristen en structuralisten duidelijk uit de verf komen. De opvatting van de monetaire school, weergegeven in de beschouwing van Graeme S. Dorrance, komt in hoofdzaak op het volgende neer. Aangezien een snelle economische expansie inflatoire krachten in het leven roept dient beteugeling van de inflatie in een ontwikkelingsland één van de voornaamste doelstellingen te zijn van het economisch beleid. Door inflatie verminderen namelijk de bronnen, die beschikbaar zijn voor de binnenlandse investeringen. De besparingen lopen terug en bovendien vloeit een aanzienlijk deel ervan af naar het buitenland; tegelijkertijd wordt een nadelige invloed op de kapitaalimport uitgeoefend. Daarbij komt, dat de beschikbare kapitaalbronnen voor een belangrijk deel worden aangewend voor doeleinden, die niet de hoogste maatschappelijke prioriteit verdienen. Ook treden betalingsbalansmoeilikheden op, die de regeringen nopen tot maatregelen, waardoor in de meeste gevallen een oneconomische produktie wordt begunstigd. Prijsstabilisatie is dan ook een eerste vereiste voor een aanhoudende economische groei, al wordt toegegeven, dat het stabilisatieproces moeilijk is.

Daarentegen huldigen de structuralisten de mening, dat in een economie met belangrijke „bottlenecks” (die vooral in de agrarische sector optreden) en met zwakke exportmarkten het streven naar prijsstabilisatie door fiscale of monetaire middelen zal leiden tot werkloosheid, onvoldoende benutting van de industriële capaciteit en langzame groei. Inflatie is in deze gedachten-gang een onvermijdelijk neveneffect van de met structurele veranderingen gepaard gaande expansie. Dit standpunt is o.m. terug te vinden in de lezenswaardige beschouwing van Prof. Dudley Seers, getiteld „Inflation and Growth: the Heart of the Controversy”. Z.i. is de opvatting van de monetaristen in feite die van de klassieke liberale school. Voor de Latijns Amerikaanse landen met hun structurele problemen is ze niet relevant. De monetaire school leidt juist de aandacht af van de fundamentele groeiproblemen en geeft een panacee aan zonder rekening te houden met de maatschappelijke realiteit. Dat inflatie op lange termijn ongewenste gevolgen kan hebben wordt door de structuralisten niet betwist. Ook is het volgens Prof. Seers zonneklaar „that governments have often been too expansive in monetary policy”.

Enkele deelnemers aan de conferentie hebben erop gewezen, dat de twee ogenschijnlijk extreme standpunten in werkelijkheid minder ver uiteenlopen. De mate van inflatie is van veel betekenis; men kan structuralist zijn bij een stijging van de prijzen met 5 pCt. en monetarist bij een inflatie van 50 pCt. Van belang is ook het door Prof. W. Arthur Lewis gemaakte onderscheid tussen de factoren, die prijsstijgingen in het leven roepen en de spiraalwerking, waardoor de prijzen blijven oplopen. Prof. Richard Ruggles komt in zijn samenvatting tot de volgende conclusie: „Whether a country has grown or not depends primarily on factors other than the exist-

tence of inflation. Nevertheless, inflation can have important effects on economic development through its influence on savings and investment decisions".

Bij de besprekingen over de instrumenten van de economische politiek bleek men eenstemmig van oordeel, dat het monetaire en het fiscale beleid alleen niet voldoende zijn om stabiliteit en groei te verzekeren doch wel als essentiële elementen zijn te beschouwen bij de uitvoering van elk ontwikkelingsplan.

Een grote mate van overeenstemming bestond er ook ten aanzien van de statistische vereisten voor beheersing van de inflatie en stimulering van de groei. Het ontbreken van bepaalde statistische gegevens vormt een beletsel voor de formulering en de uitvoering van het economisch beleid.

Wat betreft de organisatorische vereisten werd uitgegaan van een „gemengde economie”, waarin zowel de particuliere als de overheidssector produktiemiddelen in handen hebben en als ondernemers optreden. Gesteld werd, dat het in Latijns Amerika niet mogelijk zal zijn een hoog ontwikkelingstempo, gepaard gaande met een relatieve prijsstabiliteit te bereiken, tenzij de publieke sector op economisch gebied een zeer actieve rol speelt. Een serieuze planning op lange termijn werd voor alle Latijnsamerikaanse landen noodzakelijk geacht.

Hoewel vele geschilpunten zijn blijven bestaan heeft de conferentie stellig beantwoord aan haar doel, tot meer klaarheid te komen over het moeilijke probleem van inflatie en groei. Dat het verslag van de conferentie thans in boekvorm is verschenen is een verheugend feit. De verschillende aspecten van het centrale thema worden op een heldere wijze behandeld en de indeling van de geschakeerde stof is overzichtelijk. Deze publikatie van het Economic Growth Center kan dan ook een belangrijke aanwinst voor de literatuur over economische groei worden genoemd.

¹s-Gravenhage.

M. DEN ADMIRANT.

Richard Bird and Oliver Oldman (editors): Readings on Taxation in Developing Countries. Uitgegeven door het International Program in Taxation van de Harvard Law School. The Johns Hopkins Press, Baltimore 1964, 556 blz., \$ 8,95.

De toenemende belangstelling in de Verenigde Staten voor de belastingheffing in de ontwikkelingslanden heeft het International Program in Taxation van Harvard aanleiding gegeven in 1962 een Bibliography on Taxation in Developing Countries uit te geven. Als volgende stap heeft men thans een aantal belangrijke, doch moeilijk toegankelijke geschriften over dit onderwerp gebundeld.

De bundel omvat artikelen uit tijdschriften, hoofdstukken van boeken (gekozen in overleg met de auteur), nationale rapporten en rapporten van westerse experts. De keuze van de 33 opgenomen geschriften is stellig moeilijk geweest; daarvan getuigt ook een lijst achterin van 50 andere geschriften met een korte aanduiding van de inhoud. Op de kwaliteit van het gekozen valt weinig af te dingen; vele economische aspecten worden hetzij in het algemeen, hetzij vanuit de situatie van een bepaald land op uitnemende wijze belicht. De andere aspecten blijven, daarmede vergeleken, in het algemeen wat in de schaduw. Dit past bij de opzet van de bundel, maar vermoedelijk zou een andere keuze van de auteurs meer accent wat hebben verlegd.

Van de 33 geschriften in deze bundel is er namelijk

slechts één van een auteur uit de ontwikkelingslanden zelf: een gedeelte uit R. J. Chelliah, *Fiscal Policy in Underdeveloped Countries with special reference to India*¹⁾, en aan twee rapporten hebben wellicht nog Aziaten medegewerkt. Mij was het welkom geweest wat meer stemmen — zij het misschien wel eens minder vertrouwd met het westerse instrumentarium — te horen uit de gebieden waar de theorie dan toch moet worden toegepast. In vele bijdragen keert het thema terug, dat er eigenlijk geen algemene stelregels mogelijk zijn; elk geval is „inevitably unique” (blz. 31). De implicaties daarvan dringen zich naar mijn ervaring pas ten volle op als men de benadering van de man ter plaatse hoort. Ook dit is een stuk van de training, ten dienste waarvan deze bundel allereerst is samengesteld, en was mijns inziens meer ruimte waard geweest. Van de overige bijdragen is er welgeteld één, groot één bladzijde (van Francesco Forte), uit een niet-Angelsaksisch land. Van de vier uit Engeland zijn er drie van de hand van Kaldor.

De overwegend Amerikaanse herkomst van de geschriften verklaart ook de geografische spreiding van de objecten van belangstelling: Latijns Amerika staat voorop, daarna volgt Azië. Afrika komt er karig af. Wel heel curieus: er is ook een artikel over de Sowjet-Unie.

Voor een summier overzicht van de inhoud volg ik de indeling in zeven rubrieken.

I. *Fiscal Policy and Economic Development* bevat twee voortreffelijke inleidingen van Heller en van John H. Adler. Zij leggen de nadruk op de centrale betekenis van het overheidsbudget als middel om de vicieuze cirkel van armoede, geringe besparingen en geringe produktiviteitsstijging te doorbreken en wijzen op de dilemma's voor het beleid: hogere belastingen of inflatie; voorzien in urgente sociale behoeften of aanbrengen van economische verbeteringen.

II. *Comparative Fiscal Systems* bevat vele gegevens, waaruit o.m. blijkt dat het niveau van de overheidsuitgaven in de ontwikkelingslanden, uitgedrukt in het nationaal inkomen (9 à 13 pCt., behalve in de armste) niet veel afwijkt van dat in het westen — mits men defensie, openbare schuld, landbouw en sociale verzekering terzijde laat: daarvoor heeft de overheid in het westen 10-20 pCt. van het nationaal inkomen extra nodig. Aan de inkomstzijde zijn er grote verschillen in structuur in de ontwikkelingslanden. Categorieën van belastingen die in het ene land de hoofdbron van inkomsten zijn, leveren elders niets op.

III. *Income Taxes* krijgen veel aandacht. Voor wat de belasting op natuurlijke personen betreft is die aandacht meer evenredig aan de belangstelling ervoor dan aan de plaats die zij in feite inneemt. Veelal valt niet meer dan 1 pCt. van de bevolking eronder, en de onmacht van het apparaat noodzaakt er bovendien toe de progressie eerst betekenis te laten krijgen bij zeer hoge inkomens. Bij de bespreking van de belasting van rechtspersonen wordt ingegaan op de invloed op de investeringen vanuit kapitaal-exporterende landen. Vrijwel alle ontwikkelingslanden²⁾ zijn bereid tot tax holidays of andere concessies, maar op basis van selectie, en niet meer naar het woord van een vroegere gouverneur van Porto Rico: „There is no such thing as a bad factory!”. Maar deze concessies hebben veelal een complement nodig: een fiscaal „antwoord” van de belastingheffer in het kapitaal-exporterende land, en

¹⁾ Door mij besproken in „De Economist”, jrg. 1962, no. 3.

²⁾ Publikatie no. 197 van de I.K.v.K. (1959) vermeldt er al 55.

dat ontbreekt vaak. Het vraagstuk van de bevordering van de investeringen in ontwikkelingslanden door belastingmaatregelen van geïndustrialiseerde landen vindt thans in vele kringen aandacht ³⁾.

IV. *Sales and Expenditure Taxes* bevat o.m. een bijdrage van Goode, die op praktische gronden pleit voor verbruiksbelastingen en invoerrechten als het beste middel tot bevordering van de besparingen.

V. *Local Finance and Real Property Taxes*. De financiële armslag van de lagere overheden is nog heel wat geringer dan bij ons. De grondbelastingen vormen een netelig vraagstuk, maar kunnen als instrument van betekenis zijn, zowel om te dringen naar beter gebruik van de grond als om besparingen af te dwingen van de massa der agrariërs. De vaststelling van de belastinggrondslag en het ontgaan van verstarren (waardoor de reële betekenis veel sneller kan dalen dan bij onze grondbelasting) leveren grote moeilijkheden op, technisch-organisatorisch en politiek.

VI. *Taxes on Foreign Trade* leveren in enige grondstoffenlanden het merendeel van de middelen. Een „sliding scale”-stelsel maakt de opbrengst ongewis, maar lijkt bevorderlijk voor de stabiliteit van de interne economie. In Nigeria zou het alternatief: een overheidshandelsmonopolie (Marketing Boards voor de vier hoofdproducten), zeer goede uitkomsten opleveren.

VII. *Regional Integration, Tax Administration and Technical Assistance*. Shoup bespreekt hoe het door de Commissie-Neumark behandelde probleem van de belastingharmonisatie in Zuid-Amerika ligt. Zeer lezenswaard is een nuchtere beschouwing van Surrey, nu Assistant Secretary van de U.S. Treasury voor de belastingpolitiek. Hij wijst erop dat experts veelal te zeer gepreoccupeerd zijn met de vraag: wat te doen, en te weinig met de vraag: hoe het te doen. Het gaat vooral om de lengte van de polsstok. Alles ligt ongunstiger in de ontwikkelingslanden: het publiek is noch met boekhouden, noch met moderne belastingen bekend en wantrouwt veelal diep elke regering; voorts ontbreken de onmisbare bondgenoten van de heffer van ingewikkelde belastingen: deskundige raadgevers uit de vrije beroepen; de belastingdienst is inefficiënt en door nepotisme en corruptie zwak — Surrey raadt aan een vermogensverklaring bij het in dienst treden en periodiek erna! En dan is er nog, als bijna overal elders: een onsystematische, onoverzichtelijke wetgeving, gecompliceerd door vele wijzigingen. Perpanek ten slotte zet de hoofdtypen van technische hulp uiteen: hulp bij het uitvoeren van een operatie, hulp bij „training” en onderwijs, hulp bij het opbouwen van een apparaat. Hij doet de lezer terugdenken aan hetgeen de inleiding tot de bundel zegt: dringend nodig is een vergelijkende waardering van de ervaringen en de resultaten bij de pogingen tot hervorming van de belastingheffing in ontwikkelingslanden en in het bijzonder van de rol van de vreemde expert bij het ontwerpen en doorvoeren van een wijziging, de aanpassing van de administratie en het creëren van het apparaat dat het proces van revisie kan voortzetten.

³⁾s-Gravenhage.

A. J. VAN DEN TEMPEL.

³⁾ West-Duitsland heeft reeds maatregelen ingevoerd; in de Verenigde Staten is een zwaar subsidie (30 pCt. tax credit) in overweging, de „hearings” zullen in 1965 plaats hebben. De conferentie van de Development Assistance Group in Tokio (1961) heeft de bestudering opgedragen aan de O.E.S.O.; in 1965 zal wellicht een rapport worden gepubliceerd. De International Fiscal Association heeft na een bespreking op haar congres van 1961 een studiegroep gevormd.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Met de intrede van de nieuwe periode van het verplichte deposito op 15 februari heeft de geldmarkt een enigszins ander gezicht gekregen. Reeds de vrijdag voorafgaande aan het februari/maart tijdvak daalde de daggeldrente. De weekstaat per maandagavond 15 februari liet zien, dat de banken zoveel middelen waren toegestroomd, dat zij in staat waren ruim f. 100 mln. van de opgenomen kredieten bij De Nederlandsche Bank af te lossen. Deze toevoer ontsprong bij het Rijk, uit de inkrimpende bankpapiercirculatie en door afdracht door de banken van valuta aan de Centrale Bank. Het tegoed der banken staat nu ruimschoots boven het verplichte bedrag (f. 267 mln. resp. f. 134 mln.). De maartultimo — steeds een zware — is echter in aantocht.

De publikatie van de gecombineerde balanscijfers der handelsbanken maakt het mogelijk een overzicht te geven van de diverse bankactiviteiten in het afgelopen jaar. Het belangrijkste bedrijfs onderdeel der banken is het binnenlandse kredietbedrijf. De vorderingen op de private sector hebben zich in 1964 met f. 857 mln. uitgebreid. Hiertegenover heeft het buitenlandse bedrijf een daling laten zien, die echter tot f. 88 mln. beperkt is gebleven. Na het ongunstige eerste halfjaar bood het tweede halfjaar mogelijkheden tot herstel. De kapitaalmarktbeleggingen in het binnenland liepen met f. 200 mln. op, d.i. met een kleiner bedrag dan de spaargelden zijn gestegen, die nl. f. 336 mln. hoger werden.

Let men op de monetaire invloed der banken dan moet men de mutaties in het netto binnenlandse actieve bedrijf berekenen. Dit omvat de kredietverlening aan de lagere overheid en het bedrijfsleven vermeerderd met de groei van de binnenlandse kapitaalmarktbeleggingen onder aftrek van de aanwas van de op lange termijn aan de banken toevertrouwde gelden. Uit de desbetreffende berekening volgt, dat de netto stijging f. 967 mln. heeft bedragen. Meent men, dat ook de spaargelden moeten worden afgetrokken, hetgeen men moet doen wanneer men van oordeel is, dat deze gelden in de ogen van de spaarders geen liquiditeiten doch echte besparingen, dus kapitaalmarkt middelen zijn, dan komt men tot een monetair effect van f. 631 mln., d.i. 15 pCt. van het bedrag van het netto binnenlandse actieve bedrijf per ultimo 1963. Of dit hoog of laag is kan slechts worden beoordeeld aan de hand van de toeneming van het nationaal inkomen. Daarbij zal de aanwas van het reëel inkomen de monetair meest wenselijke maatstaf zijn, de stijging van het nominaal inkomen de meest reële norm.

Kapitaalmarkt.

De beschouwingen in de Eerste Kamer hebben duidelijk gemaakt hoe de betalingsbalans over 1964 er ongeveer uit zal zien. Gerekend moet worden met een tekort op lopende rekening van f. 900 mln. In het eerste halfjaar heeft het tekort f. 895 mln. bedragen, zodat in de tweede helft evenwicht heeft geheerst. In het eerste halfjaar heeft het particuliere kapitaalverkeer een tekort van f. 64 mln. laten zien. In het tweede halfjaar is er naar raming een overschot geweest van ca. f. 600 mln. Deze onverwachte stroom, nauw verband houdende met de rentestijging in de loop van het jaar, heeft in de desbetreffende periode de rente weer omlaag gedrukt. Wat 1965 betreft lijkt de om-

slag, die zich in de tweede helft van 1964 heeft voltrokken, zich door te zetten.

De afnemende spanning op de kapitaalmarkt is misschien de oorzaak van een uitbreiding en verruiming, die de garantië kredietregeling voor het middenstandsbedrijf omstreeks midden februari heeft ondergaan. Het bijzondere bedrijfskrediet, dat een samenvoeging is van het vroegere bedrijfsuitrustingskrediet en het bijzondere krediet, waarbij de limiet van elk f. 40.000 bedroeg, is thans maximaal f. 150.000. Nieuw is het vestigingskrediet, waarbij ook het georganiseerde bedrijfsleven 50 pCt. garantie zal moeten geven wil de Staat helpen. De limiet van het inrichtingskrediet is eveneens verhoogd, nl. van f. 80.000 tot f. 150.000. Het zou te ver voeren alle verdere details van de nieuwe regeling hier weer te geven. Of deze verruiming van het middenstandskrediet een voorloper zijn van een mildere toepassing van de kredietrestrictie-regeling voor het gehele bankwezen zullen wij moeten afwachten.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L. 1965	12 febr. 1965	19 febr. 1965
Algemeen	405	410 — 400	407	406
Intern. concerns	568	583 — 566	576	573
Industrie	355	367 — 359	366	366
Scheepvaart	146	148 — 144	144	144
Banken en verzekering	236	242 — 237	242	242
Handel enz.	170	178 — 171	176	178

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 158,20	f. 163,20	f. 160,30
Philips G.B.	f. 152,20	f. 156,40	f. 154,90
Unilever	f. 141,80	f. 136,60	f. 136,50
A.K.U.	498½	530	528½
Expl. Mij. Scheveningen	220	207	211
Hoogovens, n.r.c.	558	556	546½
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	957	985	989½
Amro Bank	f. 66,10	f. 69,30	f. 69,80
Nationale-Nederlanden, c.	784	784	785½
Robeco	f. 230	f. 235	f. 234

New York.

Dow Jones Industrials	874	888	886
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. a)	5,17	5,09	5,04
Aand.: internationales a)	3,42	.	3,36
lokales a)	3,26	.	3,24
Disconto driemaands schatkist- papier	3 ⁷ / ₁₆	3½	3½

a) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.

DE RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

zoekt voor haar dienst „studentenhuisvesting” een

DIRECTEUR

met intensieve belangstelling voor de huisvesting van studenten. In staat om leiding te geven zowel bij bouwplannen en financiering, als bij de regeling van de bewoning. Academische opleiding strekt tot aanbeveling.

Leeftijd omstreeks 40 jaar.

Salaris afhankelijk van kennis en ervaring.

Eigenhandig geschreven sollicitaties uiterlijk tot 15 maart a.s. te richten aan het Hoofd van de afdeling Personeelszaken der Rijksuniversiteit Utrecht, postbus 202. (Op brief vermelden S.H. 272.)

Het

VERBOND VAN NEDERLANDSCHE WERKGEVERS

vraagt

EEN ECONOOM

Voor de vervulling van deze functie is nodig:

- belangstelling voor de economische en maatschappelijke vraagstukken van deze tijd;
- een goede stilistische vaardigheid, en
- een redelijke beheersing van de moderne talen.

De betrokkene zal in staat moeten zijn zich gemakkelijk in te werken in uiteenlopende vraagstukken van actuele aard.

Voor de vervulling van deze functie, die interessant en afwisselend werk biedt, wordt de voorkeur gegeven aan hem die reeds enige jaren praktijkervaring heeft en op de hoogte is van conjunctuurpolitieke vraagstukken.

Schriftelijke sollicitaties met uitvoerige inlichtingen te richten aan de algemeen secretaris van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, Kneuterdijk 8, Den Haag.

**HOLLANDSCHE SOCIËTEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOPDKANTOOR

Herengracht 475, Tel. (020) 22 13 22, AMSTERDAM C.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

BUREAU VAN DE KIEFT N.V.

Organisatie en Efficiency Adviseurs

AMSTERDAM - BRUSSEL

In opdracht van de Directie van een middelgrote, internationaal georiënteerde industriële onderneming (circa 500 personeelsleden), gevestigd in het westen des lands, zoeken wij - in strikt vertrouwelijke sfeer - contact met een

BEDRIJFSECONOOM/ CONTROLLER

Deze, onmiddellijk aan de Directie toegevoegde, staffunctionaris bewaakt in de ruimste zin des woords de rentabiliteit van de onderneming en adviseert ten aanzien van mogelijke organisatorische verbeteringen. Hij coördineert en controleert hiervan de uitvoering. Tevens verricht hij interne en externe analyses, bedrijfsvergelijkingen, enz. ten behoeve van het te voeren ondernemingsbeleid. Hij analyseert en interpreteert het uit de administratie voortspruitende cijfermateriaal en rapporteert de Directie en de bedrijfsonderdelen.

Voor deze veelomvattende functie gaan de gedachten uit naar de ec.dr.s. met tevens een goede administratieve opleiding en/of ervaring. Hij dient in een vergelijkbare functie bij een fabrieksmatig bedrijf bovenomschreven werkzaamheden verricht te hebben. Leeftijd 30-35 jaar.

De honorering is volkomen in overeenstemming met de belangrijkheid van de functie en de gestelde eisen.

Belangstellenden gelieven zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de heer S. van de Kieft, Leidsestraat 74, Amsterdam. Tel.: 020-65316/62953. Volledige discretie wordt gegarandeerd. Geen inlichtingen worden ingewonnen en geen contact met opdrachtgevers gelegd dan na overleg met de kandidaat.

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: In vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:

ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (0 10) 26 02 60

Op het bureau van het **HOOFDBEDRIJFSCHAP AMBACHTEN** (\pm 20 personeelsleden) bestaat een vacature voor een

ACADEMISCH GEVORMD MEDEWERKER (econ.)

die zal worden aangesteld als medewerker in algemene dienst (o.m. belast met voorbereiding van vergaderingen, redactionele arbeid, representatie en andere secretariaatswerkzaamheden).

Aan de kandidaat worden de volgende eisen gesteld:

- Levendige en intelligente persoonlijkheid, leeftijd 30-35 jaar
- Ruime praktische ervaring in bedrijfsleven of bij overheid
- Brede belangstelling, in het bijzonder voor maatschappelijke en economische vraagstukken
- Geroutineerd stilist.

Aanstelling zal aanvankelijk plaatsvinden in de rang van stafmedewerker B (salarisgrenzen f 1.181,25 - f 1.662,50 p.m., excl. bijslagen, en ook overigens gunstige arbeidsvoorwaarden).

Eigenhandig geschreven sollicitaties, die desgewenst vertrouwelijk zullen worden behandeld, worden gaarne ingewacht bij de secretaris van het hoofdbedrijfschap, Badhuisweg 108, Den Haag.

Bij het **RIJKSINSTITUUT VOOR DRINKWATER-VOORZIENING** te Scheveningen is plaats voor een

ECONOMISCHE MEDEWERKER

die zal worden belast met:

- het maken van bedrijfseconomische analyses uit exploitatiegegevens van waterleidingbedrijven;
- het — periodiek — berekenen van een groot aantal subsidies t.b.v. waterleidingbedrijven.

Gegadigden dienen belangstelling te hebben voor statistisch werk en zij moeten contacten leggen en onderhouden met uiteenlopende relaties.

Opleiding HBS-niveau en SPD (of MO-Boekhouden of studierend hiervoor).

Maximum salarisgrens: f. 910,— per maand, exclusief 5,3 pCt. huurcompensatie A.O.W.-premie voor Rijksrekening.

Promotiekansen aanwezig.

Schriftelijke sollicitaties onder no. 5-0350/7188 (in linkerbovenhoek brief en env.) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten

met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

VEKEMANS en BERK ACCOUNTANTS (leden N.I.v.A.)

's-Gravenhage | Amsterdam
Nijmegen | Zwolle

vragen voor hun vestigingen te 's Gravenhage en Nijmegen

TWEE DOCTORANDI in de bedrijfseconomie

Aan ambitieuze mensen die de academische accountants-opleiding volgen, bieden wij een interessante werkkring, die de gelegenheid opent tijdens de studie praktische ervaring op te doen op een kantoor met een veelzijdige kring van relaties.

Behalve tijd voor het volgen van de colleges, wordt een vergoeding gegeven voor studie- en reiskosten.

Geïnteresseerden kunnen zich, onder opgave van personalia, schriftelijk wenden tot de heer J. Voorhorst, Koninginnegracht 49 te 's-Gravenhage, die in een persoonlijk gesprek gaarne nadere inlichtingen zal verstrekken.